

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha 2014

Bc. Lenka Fořtová LL.B.

UNIVERZITA KARLOVA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra speciální pedagogiky

***COMMUNI-CRATE* JAKO SOUBOR
KOMUNIKAČNÍCH NÁSTROJŮ A
POSTUPŮ PRO PRÁCI S OHROŽENÝMI
DĚTMI A RODINAMI VE VELKÉ BRITÁNII
A V ČESKÉ REPUBLICCE**

***COMMUNI-CRATE AS A SET OF COMMUNICATION
TOOLS AND METHODS IN WORKING WITH
VULNERABLE CHILDREN AND FAMILIES IN GREAT
BRITAIN AND IN THE CZECH REPUBLIC***

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Lenka Fořtová LL.B.

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Praha 2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje jsem citovala a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20.3.2014

.....

Děkuji vedoucí mé práce, paní **doc. PaedDr. Evě Šotolové, Ph.D.**, za její konstruktivní připomínky k jejímu zpracování.

Děkuji všem, kteří se mnou sdíleli své praktické zkušenosti, metody práce a nástroje z praxe a umožnili tak jejich šíření mezi ostatní odborníky v praxi. Děkuji zejména organizaci **LUMOS** ze Spojeného království a jejímu českému zastoupení za všechny příležitosti ke spolupráci s ní, která mi umožnila seznámit se s řadou postupů a nástrojů, jež využívám ve své práci s ohroženými rodinami a jež jsem zařadila také do této práce.

Dále děkuji **Clare Humberstone a Clare Holdsworth** z Children's Involvement Team v Sheffieldu, které při školeních nadšeně předávají své zkušenosti s používáním Communi-crate a mnoho tipů k využívání jednotlivých zdrojů a byly mi nápomocny mnoha radami.

Veškeré materiály ze zdrojů organizace LUMOS a Children's Involvement Team Sheffield byly uveřejněny s výslovným souhlasem Ing. Petry Kačírkové (ředitelka české pobočky Lumos) a Clare Humberstone (vedoucí týmu pro zapojování dětí, městský úřad Sheffield).

Veškeré nástroje, materiály, postupy či metody uvedené v této práci jsou zamýšleny k volnému co nejširšímu sdílení mezi odborníky v praxi. Ráda poskytnu elektronickou verzi zde uvedených materiálů ke kopírování a dalšímu šíření jinými cestami, případně i kontakty na odborníky, kteří se mnou své zdroje sdíleli a jsou otevření sdílení svých praktických zkušeností s nimi.

V Praze dne 20.3.2014

.....

OBSAH

<i>COMMUNI-CRATE</i> JAKO SOUBOR KOMUNIKAČNÍCH NÁSTROJŮ A POSTUPŮ PRO PRÁCI S OHROŽENÝMI DĚTMI A RODINAMI VE VELKÉ BRITÁNII A V ČESKÉ REPUBLICCE	8
Úvod.....	8
I. Komunikační bedny Communi-crates	11
III. Praktická východiska a smysl bedny Communi-crate	17
IV. Obsah komunikační bedny Communi-crate	17
A. ZÁKLADNÍ NÁSTROJE.....	19
1. Jednostránkový profil.....	19
2. ‚Semafor‘ (hodnotící štítky).....	30
3. Kartičky s možnostmi na výběr a kartičky s nápisy	30
4. Komunikační tabulka.....	33
B. HRAČKY	35
C. HRY NA PODPORU KOMUNIKACE A ZJIŠŤOVÁNÍ POCITŮ, OBAV A PŘÁNÍ DÍTĚTE	47
D. VÝTVARNÉ A RUKODĚLNÉ MATERIÁLY	54
E. VÝBĚR KNIH	59
F. SOUBOR PRACOVNÍCH LISTŮ S AKTIVITAMI	62
V. Jak se bedny Communi-crates používají v Sheffieldu	115
Závěr	124
Zdroje:	126
Seznam obrázků	129

ABSTRAKT

Tato diplomová práce představuje analýzu a návody k použití zdrojů z Communi-crate, ‚komunikační bedny‘, která je souborem konkrétních praktických nástrojů pro práci s ohroženými dětmi a rodinami tak, jak se skutečně využívají ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska. Nástroje zde pojednané jsou určeny pro využití speciálními pedagogy a sociálními pracovníky v přímé práci s ohroženými rodinami, dětmi, dospívajícími, případně i dospělými osobami. Všechny uvedené nástroje jsou reálně otestovány v praxi a některé jsou adaptovány z cizojazyčné verze na využití v České republice.

Nástroje z Communi-crate jsou rozděleny do několika skupin a každý z nich je více či méně podrobně popsán, včetně příkladů použití. Většina nástrojů je zde také vyobrazena. Případy popsané v kazuistikách jsou převzaty z praxe v České republice a ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska.

Práce vznikla s využitím materiálů shromážděných autorkou v průběhu jejího působení při zahraničních studijních cestách a při seminářích vedených zahraničními odborníky v České republice v letech 2009-2014 a s přímou podporou členek autorského týmu Communi-crate z Children’s Involvement Team v Sheffieldu.

Tato práce využívá analytického přístupu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Komunikace, komunikační bedna, ohrožené dítě, ohrožená rodina, praktické metody, praktické postupy, přímá práce, sociální pracovník, speciální pedagog, zdroje.

ABSTRACT

This thesis constitutes an analysis and instructions for use of the Communi-crate resources, the 'communication crate' which is a set of specific practical tools used in working with vulnerable children and families as used in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and are being introduced in practice in the Czech Republic. The tools contained in this thesis are designed for use by special educators and social workers in direct work with vulnerable families, children, young persons, or even adults. All of these tools have actually been tested and proven in practice and some have been adapted from their original language versions for use in the Czech Republic.

In this thesis, the resources contained in the Communi-crate are divided into logical groups and each of them is described structured into chapters accordingly. Each tool is described in more or less detail, including tips for use. Most resources are also illustrated. The case studies described have been collected from practice in the Czech Republic and in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.

This thesis has been compiled from materials gathered by the author during foreign study visits and in seminars conducted by foreign experts in the Czech Republic in 2009 through 2014.

This thesis uses analytical approach.

KEYWORDS

Communication, Communi-crate, vulnerable child, vulnerable family, practical tools, direct work, social worker, special educator, resources.

COMMUNI-CRATE JAKO SOUBOR KOMUNIKAČNÍCH NÁSTROJŮ A POSTUPŮ PRO PRÁCI S OHROŽENÝMI DĚTMI A RODINAMI VE VELKÉ BRITÁNII A V ČESKÉ REPUBLICCE

Úvod

Řada organizací na různých úrovních, řada jednotlivců, řada politických uskupení i řada států se dnes zabývá způsoby, jak podpořit rodinu v jejím fungování a přežití. Rodina je totiž stále více ohrožena, alespoň rodina ve středoevropském kontextu a středoevropské realitě.

Zaměříme-li se na kontext České republiky, můžeme nahlédnout na některé z nejzjevnějších důvodů této situace:

- převládající ateismus ve společnosti, které chybí klasická stmelovací hodnota společné víry,
- hluboce rozrušený komunitní život, který se ani po více než dvaceti letech od tzv. sametové revoluce nepodařilo dostatečně obnovit a vytvořit tak komunitní síť pro člověka a jeho rodinu, v němž mají své pevné místo,
- ztráta víry v rodinu jako místo, kde se dětem daří nejlépe, jelikož značná část společnosti stále věří v nezbytnou potřebnost a dobro ústavů, ať již pro děti, seniory či osoby s postižením,
- nadměrná kritičnost k sobě i druhým, která se projevuje nedostatečnou podporou jednotlivce, potažmo rodiny, a zdůrazňováním jeho chyb a nedostatků, což dále podlamuje jeho sebedůvěru a regenerační schopnosti,

- neexistující, v lepším případě nedostatečná systémová podpora rodiny jako takové – ocitá-li se rodina v jakýchkoli problémech, v naprosté většině případů zůstává osamocena, bez vnější podpůrné sítě vytvořené systémem apod.

V posledním desetiletí se i u nás výrazně zlepšila oblast sanace rodiny ve smyslu pomáhání některým rodinám v krizové situaci buď ještě před eskalací krize, nebo po eskalaci včetně následků. Několik nestátních neziskových organizací se této oblasti cílevědomě věnuje a dosahují v ní řady úspěchů. Přesto však nelze nepoukázat na to, že chybí propracovaný systém preventivních služeb pro rodiny, jenž by zabraňoval vzniku či alespoň eskalaci krizových situací, ale naopak by rodinám poskytoval možnosti řešení jednotlivých problémů ještě před jejich kulminací a vzájemným propojením vyústujícím v krizi.

Dnes vznikají a na řadě míst dlouhodobě a aktivně působí již nejen tzv. mateřská, ale rodinná centra, která nabízejí různé vzdělávací kurzy, semináře a volnočasové aktivity pro rodiny a jejich jednotlivé příslušníky. Přesto však tato nabídka není ucelená, systémově ošetřená a dostupná stejnoměrně po celém území republiky – jsou místa, kde k dispozici prostě nejsou. Přesto však je třeba tento vývoj ocenit a doufat v další rozvoj místně i finančně dostupných služeb pro rodiny a děti.

Jedním ze zásadních systémových opatření, které by mohlo mít obrovské pozitivní dopady na podporu rodin a dětí, by mohlo být zavedení tzv. komunitních zdravotních sester podle britského vzoru. Komunitní zdravotní sestry působí v Británii vždy v dané komunitě (obci, městské části, několika menších obcích) dlouhodobě a docházejí do rodin s dětmi do určitého věku dětí, zpravidla do pěti let. Jejich působení bývá dlouhodobé, proto komunitní zdravotní sestra obvykle velmi dobře zná obyvatele ‚své‘ komunity, zná děti od jejich narození, může sledovat a sleduje jejich vývoj a případné jeho odchylky, zná rodiče dětí a jejich osudy, ví, jak jednotlivé rodiny fungují, a může proto poskytovat řadu preventivních služeb a rodiče nasměrovat na řadu služeb doplňkových, pro danou situaci potřebných či specializovanějších. Komunitní zdravotní sestra navíc spolupracuje s dětskými lékaři a jinými odborníky na děti a rodinu, a je proto schopna zajistit určité koordinování další rozšířené péče o rodinu a dítě v případech, kdy je to potřeba. Takový prvek

považuji pro péči o rodinu a dítě za velmi žádoucí, který by měl velký přínos i v české společnosti.

V praxi služeb pro rodiny na státní úrovni, například u orgánů sociálně právní ochrany dětí, ale také v praxi dalších organizací a odborníků pracujících v oblasti rodiny a dítěte, se velmi často zapomíná na názor dítěte samotného – přitom dítě má podle Článku 12 Úmluvy OSN o právech dítěte¹ právo být vyslyšeno a jeho názory je třeba brát vážně. Tento problém má dvě úrovně: jednou je časté opomíjení tohoto práva dítěte, kteréžto (opomíjení) je v systému příliš zakořeněno, aby se podařilo je vymýtit rychle a snadno; druhou je skutečnost, že odborníkům v praxi často chybí nástroje ke zjišťování názorů dětí a dospívajících, zejména pak často poukazují na omezené možnosti zjišťování názorů dětí a dospívajících se smyslovým, řečovým nebo mentálním postižením.

Ve světě však již metody zjišťování názorů dětí s různým postižením i traumatickou minulostí existují a jsou prověřené praxí. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla jeden takový systém „zapojování dětí“ (child involvement) představit a analyzovat v této diplomové práci. Mým cílem je nejen jej teoreticky rozebrat, ale – a to zejména – jej představit jako praktický nástroj, který je možné takto uchopit a převést do praxe každého odborníka zaměřeného na ohrožené děti. Vzhledem k tomu jsou v textu uvedeny také náhledy na jednotlivé nástroje s tím, že všechny zdroje jsou ke stažení na webových stránkách www.sheffkids.co.uk. Tím je umožněno okamžité využití jednotlivých nástrojů a metod v praxi a jejich případná úprava pro potřeby konkrétního dítěte či dospívajícího.

Konkrétním zde představeným souborem praktických nástrojů a metod a postupů pro práci s ohroženými dětmi zejména s cílem jejich zapojování do rozhodování o nich samotných je tzv. Communi-Crate – komunikační bedna naplněná právě těmito nástroji.

---

¹ UNITED NATIONS. Úmluva OSN o právech dítěte. New York: Sídlo OSN, 1989.

I. Komunikační bedny Communi-crates

Autorem komunikačních beden Communi-crates je tým pro zapojení dětí městského úřadu v Sheffieldu ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku. Tento tým se zaměřuje na zjišťování názorů, přání a představ dětí, jež jsou uživateli sociálních a jiných služeb úřadu daného města. Mezi tyto děti-uživatele služeb patří například děti umístěné v péči mimo svoji rodinu, děti s mentálním postižením, děti s fyzickým či smyslovým postižením, děti s komunikačním postižením, děti s vážně nemocným rodičem, ale také děti jako uživatelé jiných služeb, například dětských hřišť či knihoven, jejichž názor pracovníci týmu zjišťují na základě zakázky různých institucí či osob. Každé z dětí v těchto jednotlivých skupinách má jiné komunikační kanály a dovednosti, a tedy pro každé z těchto dětí je nutné hledat způsob navázání komunikace, která povede až ke zjištění reálného názoru, přání či potřeby dítěte.

Názor dítěte tu stojí v protikladu k názorům dospělých, kteří se kolem daného dítěte pohybují, ať už se jedná o rodiče, pečovatele, sociální pracovníky, poskytovatele služeb, lékaře, komunitní zdravotní sestry, odborníky v praxi specializované na práci s dětmi s daným postižením či znevýhodněním, kteří často – a obvykle i v dobré víře – prosazují to, co považují pro dítě za správné a žádoucí, ovšem *ze svého vlastního úhlu pohledu*. Britský systém práce s dětmi již reflektuje skutečnost, že dospělí často ve snaze jednat v zájmu dítěte opomíjejí názory a přání toho samého dítěte, protože mají tendenci názor dítěte zlehčovat – *vždyť oni přece vědí lépe, co dítě potřebuje a mělo by chtít*.

Právě sheffieldský tým pro zapojení dětí (Child Involvement Team) je skvělým příkladem dobré praxe v oblasti reálného zapojování dětí do procesů a rozhodování, které ovlivňují jejich život. Členové týmu si vytvořili soubor zdrojů, které umístili do bedny – a tu pak nazvali *communi-crate*. Jedná se o slovní hříčku, kdy výslovnost *communi-crate* je velice podobná anglickému výrazu *communicate*, tedy komunikovat, a současně *crate* je označení pro bednu.

Tyto bedny naplněné řadou zdrojů pomáhají sheffieldskému týmu sociálních pracovníků navazovat komunikaci s dětmi a stále vylepšovat způsoby naslouchání

názorům dětí a mladých lidí ze Sheffieldu umístěných v systému péče. Pracují s dětmi různých věků, sociálního zázemí, úrovně vzdělávání i komunikace, včetně dětí s výrazně narušenou či neexistující verbální komunikací. Takto zjištěné názory dětí se pak berou v úvahu při jakémkoli rozhodování o dětech či službách pro ně, které následně ovlivňují jejich život.

Komunikační bedny jako soubor zdrojů pro práci s dětmi se úspěšně šíří i do dalších měst a týmů zaměřených na práci s dětmi a dospívajícími. Sheffieldský tým se věnuje školení sociálních pracovníků a dalších odborníků na práci s dětmi na využívání zdrojů z communi-crate, v rámci Velké Británie byly navíc po vzoru sheffieldského týmu byly při některých městských úřadech již vytvořeny podobné týmy specializující se na zjišťování názorů, přání a potřeb dětí.

Obrázek 1 Komunikační bedna v britském provedení – vnější pohled

---

² Fotografie převzatá z webových stránek www.sheffkids.co.uk

II. Legislativní a právní východiska pro vznik Communi-crate

Úmluva OSN o právech dítěte uvádí, že děti a mladí lidé mají právo být vyslyšeni a jejich názory je třeba brát vážně. Tato myšlenka je ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska historicky součástí předpisů ošetřujících práci v oblasti ochrany akutně ohrožených dětí, například Zákona o dětech z roku 1989³, a nejnověji pak strategie *Working Together* z roku 2013⁴, která znovu zdůraznila potřebu přistupovat k záležitostem v této oblasti vždy s ohledem na nejlepší zájem dítěte. V této strategii se konkrétně uvádí:

"Každé vyhodnocení případu musí být založeno na názorech dítěte ... [se kterým by se mělo hovořit] tam, kde je to možné, o samotě, přičemž pracovník sociálně právní ochrany dětí místního úřadu má povinnost zjišťovat přání a pocity týkající se poskytování služeb, které mají být dítěti poskytovány." (s. 21)

---

³ Zákon o dětech z roku 1989, zákon Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, který přidělil povinnosti místním úřadům, soudům, rodičům a jiným subjektům ve Spojeném království, aby tak zajistil bezpečí dětí a podporu jejich životní pohody. Ústřední myšlenkou je, že nejlépe se o děti postarají jejich vlastní rodiny; současně však také ošetřuje případy, kdy rodiče a rodiny se statutárními orgány nespolupracují. Zdroj: Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Children_Act_1989

⁴ *Working Together* (2013) je směrnici, která vysvětluje, jak by organizace a jednotlivci měli spolupracovat na ochraně a podpoře vytváření dobrých životních podmínek pro děti a jak by odborníci měli u dětí provádět vyhodnocování.

Tento předpis strategie nahrazuje směrnici *Working Together to Safeguard Children (2010)*; *The Framework for the Assessment of Children in Need and their Families (2000)*; and *statutory guidance on making arrangements to safeguard and promote the welfare of children under section 11 of the Children Act 2004 (2007)*.

Směrnice je účinná od 15. dubna 2013. Objasňuje základní právní požadavky na jednotlivé účastníky systému, je tedy mnohem jasnější, co by jednotlivci a organizace měli udělat, aby bylo zajištěno bezpečí dětí a byly podpořeny jejich dobré životní podmínky. Vytváří národní rámec, v němž by měly působit orgány a odborníci na místní úrovni, a to jak samostatně, tak společně.

Potřeba efektivní přímé práce s dětmi a mladými lidmi byla nejsilněji zdůrazněna při nedávných přezkoumáních závažných případů. V roce 2008 uveřejnil Ofsted⁵ zprávu⁶, která vyhodnocuje přezkoumání padesáti závažných případů provedených v letech 2007 a 2008. V jednom z klíčových zjištění se uvádí, že "odborníci nedokázali vzít v úvahu situaci z pohledu dítěte: dítě nenavštívili a – bylo-li to možné – nemluvili s ním, aby zjistili, co si myslí a cítí, pokud jde o dané záležitosti; a nepřijali opatření na základě těchto informací. V řadě přezkoumání závažných případů (devět z 50) se zdá, že tento postup byl jasně žádoucí, nicméně odborníci jej buď vůbec nezvážili; nebo jej nepovažovali za relevantní; nebo nevěděli, jak na to." (s.7)

V roce 2010 provedl Ofsted přezkoumání 147 závažných případů za období let 2009 - 2010⁷, v němž opět dospěl k závěru, že "příliš často se vytratilo zaměření na dítě; nebyly podniknuty odpovídající kroky ke zjištění přání a pocitů dětí a dospívajících a jejich hlas nebyl dostatečně vyslyšen." (s.6)

---

⁵ OFSTED je kontrolním orgánem pro standardy ve vzdělávání, v dětských službách a v následném zvyšování dovedností (Office for Standards in Education, Children's Services and Skills). OFSTED je orgánem, u něž se registrují poskytovatelé sociálních a vzdělávacích služeb. Organizace jsou registrovány pouze v případě, že splňují přesně definované podmínky. Stejně tak musejí po registraci trvale naplňovat alespoň minimální národní standardy pro danou oblast. Kontroly (inspekce) ze strany OFSTED se pak zaměřují na různé aspekty fungování organizace, přičemž minimální národní standardy jsou jedním z nich. V případě, že organizace opakovaně nevyhoví požadavkům na minimální kvalitu poskytovaných služeb, je jí oprávnění k poskytování služeb OFSTED odebráno. Bližší informace viz Příloha č. 1 – Inspekční rámec pro kontroly OFSTED v pěstounských službách, Fořtová, 2012.

⁶ *Learning lessons, taking action: Ofsted's evaluations of serious case reviews 1 April 2007 to 31 March 2008*, Ofsted, prosinec 2008, k dispozici online na adrese <http://www.ofsted.gov.uk/resources/learning-lessons-taking-action-ofsteds-evaluations-of-serious-case-reviews-1-april-2007-31-march-2008>

⁷ *Learning lessons from serious case reviews 2009-2010*, Ofsted, říjen 2010, k dispozici online na adrese <http://www.ofsted.gov.uk/resources/learning-lessons-serious-case-reviews-2009-2010>

Nejnověji pak v roce 2013 byla v případě Daniela Pelky zdůrazněna potřeba efektivně zjišťovat názory dětí na záležitosti týkající se jejich sociálně právní ochrany. V přezkoumání tohoto závažného případu⁸ se došlo k závěru, že "celkově zde bylo jen velmi málo důkazů o tom, že se s Danielem kdy mluvilo individuálně o jeho přáních a pocitech" (str. 52), a závěrem bylo konstatováno, že "mohlo být zajištěno více příležitostí v různou dobu, kdy bylo možné s dítětem komunikovat prostřednictvím hry nebo jiných prostředků" (str. 53).

Maggie Atkinson, dětská komisařka pro Anglii, uvedla: "Je naprosto nezbytné, aby odborníci dětem naslouchali a jednali s ohledem na to, co jim dítě řekne, případně pokud dítě nemluví, jednali s ohledem na to, co jim sdělí jinými prostředky".

Tým pro zapojení dětí, který působí v rámci místního úřadu města Sheffield, pracuje od roku 2002 intenzivně na tom, aby děti mohly ovlivňovat zásadní rozhodnutí, která se v jejich životě činí. V roce 2008 dospěl tým k tomu, že je potřeba nabízet sociálním pracovníkům podporu a školení, aby dokázali účinně zjišťovat názory dětí.

Po analýze rozhovorů se sociálními pracovníky na téma práce s přáními a pocity dětí byly identifikovány dvě zásadní potřeby: zaprvé potřeba pomoci sociálním pracovníkům vymyslet vhodné nápady a zdroje, které by byly přiměřené věku dětí a které by pracovníci mohli ve své práci s dětmi využívat; a zadruhé potřeba odstranění významných časových omezení, o nichž byli sociální pracovníci přesvědčeni, že jim brání v tom, aby byli schopni vytvořit nebo vymyslet něco inovativního a zajímavého, co by mohli využívat v práci s dětmi. Ve snaze tyto potřeby naplnit a s cílem shromáždit a všem zpřístupnit – ač z počátku pouze individuálně a podle aktuální potřeby – hry, techniky a zdroje, které sociální

---

⁸ *Serious Case Review: re. Daniel Pelka, Coventry Safeguarding Children Board, září 2013,* k dispozici online na adrese

<http://www.coventrylscb.org.uk/files/SCR/FINAL%20Overview%20Report%20%20DP%20130913%20Publication%20version.pdf>

pracovníci používali, vymyslel tým pro zapojení dětí komunikační bednu Communi-crate.

Komunikační bedna Communi-crate je sdílený prostředek navržený tak, aby umožňoval rychlé a specializované či univerzální využívání zábavných a poutavých technik. Od roku 2008 se Communi-crate neustále vyvíjí podle zpětné vazby a nových nápadů dětí, rodin, sociálních pracovníků a odborníků ze všech oblastí práce s dětmi a dospívajícími. Mnoho týmů ve spolupráci se sheffieldským týmem pro zapojení dětí vytváří své vlastní individualizované bedny, které odpovídají konkrétnímu věku či potřebám dětí a dospívajících, s nimiž dané týmy pracují.

III. Praktická východiska a smysl bedny Communi-crate

Výhody využívání her a hraček jako nástrojů pro efektivnější zapojení dětí jsou dnes již dobře doloženy. Na základě této teorie vznikla Communi-crate jako bedna, v níž je shromážděna celá řada kreativních, jednoduchých, ale účinných nástrojů, které pomáhají sociální pracovníkům dětí zapojovat děti všech věkových kategorií, od těch nejmenších až po teenagery.

Sheffieldský tým pro zapojování dětí vytvořil komunikační bedny, aby sociálním pracovníkům nabídl nekomplikované, nápadité způsoby, jak diskutovat o někdy obtížných tématech, a jak zajistit, aby se naslouchalo dětem a dospívajícím, kteří se ocitli v sheffieldském systému péče (mimo vlastní rodinu).

Sheffieldský tým pro zapojení dětí pořádá školení pro pracovníky, v jehož rámci se pracuje s obsahem komunikační bedny a sdílí se nápady pro kreativní využívání zdrojů v ní obsažených. V další kapitole je specifikován obsah komunikační bedny Communi-crate a několik příkladů, které pracovníci tohoto týmu předávají pracovníkům v přímé práci s dětmi a rodinami při školeních, jež se zaměřují na to, jak je možné tyto zdroje a nástroje využívat v řadě různých situací, s nimiž se pracovník v přímé práci může setkat.

IV. Obsah komunikační bedny Communi-crate

Komunikační bedna obsahuje řadu speciálně vybraných hraček, her, knih a aktivit, které mají otevřít a usnadnit diskuzi týkající se přání, názorů a pocitů dítěte. S každým nástrojem v bedně je možné si hrát v obecném smyslu tohoto slova, nabídnout zdroje z bedny dítěti, aby si vybralo, s cílem otevřít skrze činnosti rozhovor o životě a zkušenostech dítěte. Častým postupem je, že se z bedny vyberou některé předměty pro určité téma, které je třeba s dítětem probrat. Komunikační bedna obsahuje řadu běžně dostupných hraček, výtvarných pomůcek a literatury a speciálně vytvořených zdrojů, které pomáhají navázat vztah a zejména komunikaci

s dětmi napříč všemi věkovými skupinami podle úrovně jejich schopností a podle jejich zájmů.

Obrázek 2 Ukázka výtvarných potřeb z komunikační bedny a Pedro the Parrot

Nástroje obsažené v komunikační bedně Communi-crate:

A. ZÁKLADNÍ NÁSTROJE

Základní nástroje jsou určeny k seznámení se mezi dítětem a pracovníkem a na průběžnou podporu komunikace a spolupráce. Mezi tyto zdroje patří několik desítek nástrojů, z nichž ty nejčastěji používané a nejzásadnější jsou zde uvedeny i s popisem.

1. Jednostránkový profil

Jednostránkový profil je základním a úvodním nástrojem pro navazování vztahu, komunikace a spolupráce s každým dítětem či dospívajícím.

Jednostránkový profil dítěte nebo dospívajícího, ale také možná i jednostránkový profil celé rodiny, je velice dobře použitelným způsobem seznámení se s dítětem, jeho rodinou a blízkými a získání informací o nich. Současně je velmi efektivním způsobem předávání a sdílení informací mezi pracovníky a dalšími osobami, které se kolem dítěte pohybují.

Původním autorem jednostránkového profilu je organizace Helen Sanderson Associates.

U jednostránkového profilu je důležité zejména to, že se zaměřuje na dobré vlastnosti člověka, kterého se týká. Vždy je pro daného člověka pozitivní, když slyší, co dobrého na něm ostatní vnímají. Velice často pro rodiče dítěte či pracovníky, kteří s ním přicházejí do kontaktu, je přínosné zjistit, jak může být daný člověk vnímán ostatními a čeho si na něm cení – někdy je to pro ně nové zjištění, které jim umožní si uvědomit, že jejich pozitivní pohled na dítě či dospělého byl již narušen kupříkladu náročností péče o něj. Ze zkušeností pracovníků, kteří tuto metodu využívají, vyplývá, že tato aktivita napomáhá zlepšit náhled na dítě či klienta a více vnímat jeho pozitiva. Opakovaně zažívají situace, kdy rodiče, kteří jsou vytváření jednostránkového profilu přítomni, jsou velmi dojata tím, když o svém dítěti, u nějž se často od narození potýkají s řadou komplikací a problémů, slyší pozitivní názory a zpětnou vazbu od několika lidí. Pro mnohé z nich to bývá vůbec první zkušenost s pozitivním postojem k jejich dítěti (!).

Jednostránkový profil dítěte či dospívajícího sestavuje obvykle při prvním setkání s ním odborný pracovník (speciální pedagog, sociální pracovník aj.), ideálně za aktivní účasti rodičů, podpůrných pracovníků dítěte a dalších lidí dítěti blízkých.

Postup vytvoření jednostránkového profilu je následující:

Všichni účastníci setkání jsou informováni, že při vytváření profilu se zásadně neuvádí NIC NEGATIVNÍHO ani NIC SARKASTICKÉHO. Tím se zajistí, aby o dítěti jako takovém (nikoli například o jeho oblečení!) byly řečeny opravdu pouze pozitivní věci, což vede ke značné podpoře sebepojetí dítěte a obvykle i jeho blízkých osob.

Do první části profilu se zaznamená, co mají ostatní přítomní na daném člověku rádi a co na něm **obdivují**, co se jim na něm **líbí**. Právě tato část je tou, která hned na začátku nastaví směr vzájemného vztahu pracovníka s dítětem a jeho rodinou – tedy pozitivní postoj k dítěti.

Do druhé části se zaznamená, co má dané dítě opravdu **rádo**, co ho baví, těší. K této části je vhodné využít plakát Můj dobrý den/špatný den (viz část F.5), a zaznamenat do ní položky zachycené v části Dobrý den tohoto plakátu.

Ve třetí části profilu se pak shrne podpora, kterou by daný člověk uvítal či potřeboval. V této části je již potřeba plakát Můj dobrý den/špatný den (viz část F.5) vypracovat.

V části Špatný den zaznamenáme, co dítě považuje za špatné v kterémkoli svém dnu. Do třetí části plakátu se pak zaznamená přání dítěte – co by zlepšilo jeho špatný den. Například pokud má dítě ve špatném dnu uvedeno, že nerado vystupuje před celou třídou, vedeme ho k tomu, aby nám sdělilo, co by mu v dané situaci pomohlo. Pokud řekne, že by mu pomohlo, aby to dělat nemuselo, zaznamenáme to do části „Co zlepší můj špatný den“ včetně toho, že budeme informovat například třídního učitele dítěte, aby je této situaci pokud možno nevystavoval. U věcí ve špatném dni, které není možné ze života dítěte odstranit, se snažíme od dítěte zjistit, co by mu v dané situaci alespoň pomohlo mu ji ulehčit. Pokud dítě ve špatném dni uvede například to, že den mu zkazí očkování, pak se doptáváme, co by mu v dané situaci pomohlo. Uvede-li například, že mu pomáhá, když ho maminka při očkování

drží za ruku a když pak dostane odměnu, zaznamenáme to do části Co zlepšil můj špatný den, a právě tuto informaci stručně zaznamenáme do spodní části jednostránkového profilu, kde se uvádí, jakou podporu by dítě potřebovalo – zaznamenává se tedy to, co si přeje DÍTĚ.

Šablony jednostránkového profilu poskytuje sheffieldský tým pro zapojení dětí v pestré řadě různých tematických vzorů a designu, od zvířátek pro malé děti přes pestrobarevné vzory a rakety až po vzory pro dospívající.

Ze zkušeností sheffieldských pracovníků vyplývají například tyto zjištěné přínosy využití jednostránkového profilu:

- Při prvním setkání odborníka s dítětem nebo dospívajícím. Seznámení tak probíhá velice pozitivně, protože se pracovník zaměřuje na pozitivní stránky klienta, a současně získává praktické a užitečné informace o tom, jak může dané dítě ze své pozice nejlépe podpořit.
- Při práci s dětmi a dospívajícími s postižením, zejména pokud mají kombinované postižení a nemají formální systém komunikace; při sestavování profilu je možné se o nich mnohé dozvědět. Profil nám dává prostor a důvod dobře naslouchat dítěti a je i dobrým výchozím bodem pro práci s ním. Když se dozvíme, co má dítě opravdu rádo, můžeme tuto oblíbenou věc či aktivitu začlenit do společné práce.
- Hry a profily jsou dobrým způsobem seznamování při prvním setkání nějaké skupiny dětí; děti se snadněji seznámí, podpoří se vznik soudržnosti ve skupině i jejich vzájemné vztahy a pochopení jeden pro druhého.
- U dětí a dospívajících, jejichž život se hemží odborníky, případně u těch, kdo často přecházejí z jednoho prostředí do druhého, jsou velice užitečné. Profil může přecházet s dítětem a pomoci odborníkům, kteří s nimi pracují. Hned od začátku spolupráce jim totiž úplně přesně řekne, co má dané dítě rádo a co potřebuje.

Například v rámci třídenního semináře o Communi-crate v roce 2014 uvedla jedna z českých účastnic svoji zkušenost z ústavního zařízení v České republice, kde jednostránkové již používají. Při vstupu do pokoje dítěte chtěla

nově přichozí stážistka pohládít zde ležící malé dítě. Všimla si však jednostránkového profilu pověšeného na postýlce, přečetla si jej, a když z něj zjistila, že dítě negativně reaguje na fyzický dotek neznámé osoby, od svého záměru ustoupila – čímž dítěti ušetřila vystavení nepříjemné zkušenosti.

- Některé školy využívají jednostránkové profily, aby se dozvěděly důležité informace o všech svých žácích; následně je pak mohou začlenit do plánů na rozvoj školy. Například jedna škola ve Spojeném království položila všem svým žákům otázku: „Co máš opravdu rád/a?“. Škola se snažila najít klíčová témata, která následně začlenila do prohlášení o svém poslání a zohlednila při zpracovávání osnov. Hodně dětí uvedlo, že má rádo sluníčko a hraní si venku, proto tato škola zahrnuje do svého vzdělávacího programu více aktivit realizovaných venku.
- Profily se osvědčily i u dospělých pracovních týmů. Když každý tým vytvoří pro každého ze svých členů jednostránkový profil, dozvedí se o sobě jeho členové mnohem více než dosud, zejména o tom, jak se mohou vzájemně podpořit. Vhodné je využití tvorby profilu v rámci teambuildingu.
- U některých dětí se může ukázat jako nejvhodnější, když společně strávíme nějaký čas na místě, které mají rády, s lidmi, které mají rády a kteří je dobře znají, a pozorujeme, co je těší a jakou podporu by potřebovaly. Tento přístup je vhodný zejména u dětí, které nemají vytvořený komunikační systém.
- Informace v rámci skupin se dají získat také pomocí různých her a aktivit, například:
  - Členové skupiny si v kroužku posílají míč a ten, kdo míč právě drží, řekne nebo předvede, co má opravdu rád;
  - Každý si připne na záda papír a členové skupiny si vzájemně píšou na záda, co se jim na daném člověku líbí a co na něm obdivují; tuto aktivitu všude doporučujeme, jako „prolamovač ledu“ se výborně osvědčila i například při seminářích pro dospělé o komunikačních bednách.

- Někdy je vhodné pořídit fotografie věcí, které má dané dítě rádo, například jako usnadnění komunikace s dítětem s komunikačními obtížemi;
- Jak již bylo uvedeno, při definování způsobů podpory dítěte do třetí části jednostránkového profilu nám může pomoci, když s dítětem a jeho blízkými sestavíme pomocí šablony plakát o tom, jak vypadá dobrý a špatný den dítěte a jak je možné mu špatný den zlepšit. Dítě nejdříve vyjmenuje či jinak sdělí, co je součástí jeho dobrého dne. Potom se mluví o tom, co mu den kazí, co v něm mít nechce. V tomto kontextu pak analyzujeme, co může zlepšit den dítěte, ve kterém nastala nějaká z věcí, které mu jej kazí. Právě to, co může pomoci dítěti den zlepšit, je přesně odpověď, kterou hledáme a zaznamenáme do třetí části jednostránkového profilu, tj. podpora, kterou by daný člověk potřeboval. Tento plakát je vhodný také jako samostatný nástroj, pokud s dítětem chceme podrobněji mluvit o jeho oblíbených a neoblíbených věcech, situacích a činnostech.
- Co má dítě rádo, co rádo nemá a co mu pomůže, se dá ztvárnit také dramaticky. Vždy vybíráme metodu podle toho, co je dítěti nejbližší.

Zde je příklad jednostránkového profilu pro jedno konkrétní dítě ve třech různých provedeních, přičemž každý profil byl vytvořen v jiném věku dítěte a vytvářel se (či spíše se aktualizoval) pro jiné prostředí. První profil byl vytvořen pro potřeby chůvy dítěte, když začalo docházet na hlídání; druhý vznikl při Samově nástupu do školky a třetí při nástupu do školy. Tento příklad dobře ilustruje, jak je možné s profilem pracovat v průběhu času a při změně potřeb dítěte či dospívajícího.

Sam

What people like and admire about me...

<p>Mischievous, cheeky smile</p> <p>Very happy and content</p> <p>Great sense of adventure</p> <p>How he concentrates when he's working something</p>	<p>Fun to be with</p> <p>Very affectionate – gives good kisses and cuddles</p> <p>Great giggle especially when he's being tickled</p> <p>Independent</p>
---	--

What makes me happy

- spending time outside
- new adventures where he can run and climb and explore
- eating – his favourites are cheese, fruit and vegetables especially peas, carrots, sweetcorn, blueberries, strawberries
- playing with older children
- being chased and tickled
- playing with toys – balls, cars, figures and his farm
- riding on bikes & cars
- hiding
- splashing in water
- watching Shaun the Sheep

How I want to be supported

- When Sam is feeling tired he may cry and whinge. When this happens he needs to be given a chance to have a nap for 1 hour with a dummy and maybe a teddy to cuddle
- Sam likes to have someone to play with him sometimes – he especially likes older children
- Sam has a good appetite and gets hungry often. When he's hungry he whinges and cries easily. When this happens offer him a snack (some fruit or toast maybe)
- When Sam is feeling unwell he likes to be close to you and have lots of cuddles
- If it's bad weather he will still want to go outside – make sure he's wearing suitable clothing

Obrázek 3 Samův profil pro chůvu – rok 2011

Sam

What people like and admire about me...

His creative solutions to problems	He's very kind and caring and good at sharing
He's very funny and makes me laugh	He likes trying new things – things to eat or things to do
He's very brave	His energy and enthusiasm
I love his giggle and his cheekiness	His smile when you say something positive about him
How he likes to be independent and tries hard to do things by himself	Really fun to be with

What makes me happy...

- Playing and spending time outside
- Running, jumping and being chased
- Eating – my favourite food is fruit
- Playing hide and seek
- Doing magic spells like Tree Fu Tom and using my super powers
- Swimming and playing in water
- Playing with toys – my favourites are cars, trains and other vehicles
- Reading books with people – I like rhyming books best
- Having someone to play with

How I want to be supported...

- I'm a very active boy so I like lots of time to run around outside
- I like you to be patient with me when I'm saying things and trying to remember and use new words
- I like being with Mumma and Mummy and sometimes I cry when they leave me. Try to distract me with a book or get me involved in doing an activity

If I've had a busy morning I might get tired after lunch. I'll show this by getting upset easily. I like some quiet time to sit and read a book with you

Obrázek 4 Samův profil při nástupu do školky

Sam

What people like and admire about me...

His cheeky sense of humour	He's very caring
He's fun to be with	He's very loving and snuggly
How loving he is to his sister	His cheekiness
His wide range of facial expressions and gestures	How he likes to play with words + sounds
His playfulness	How he loves to try new food
His infectious giggle	How he likes to help
His smile	How he always wants to learn new things

What makes me happy

- being outside and playing in the woods
- eating nice food and trying new tastes
- imaginative play
- camping
- having good friends to play with
- playing with cars, emergency vehicles and figures
- swimming and water play
- being with his family

How I want to be supported...

Sam isn't always confident at first in big groups of children and would prefer to stay with adults so he needs to be gently encouraged to join in with one or two children until he has found his feet

Sam is an active, energetic boy who is used to spending lots of time outside and needs regular opportunities to run around and burn off some energy

Obrázek 5 Samův profil při nástupu do školy – rok 2013

Clare, Linz, Sam & Milly

Co na nás mají lidé rádi a co obdivují...

Podnikaví

Nebojí se umazat

Nic není příliš velký problém

Skvělý tým!

Otevření a upřímní - jací se zdají být, takoví také jsou

Přátelští a ochotní

Skvěle komunikují

Velmi šťastní

Milující a starostliví

Inkluzivní a respektující vůči

Samovi - ohromně zaměřeni na dítě

Skvělý smysl pro humor

Laskaví a štedří

Zjevně se milují a podporují

Z čeho jsme šťastní

- Když můžeme dělat vzrušující věci
- Když můžeme trávit čas společně, a to jak jako rodina, tak jako pár
- Když můžeme společně dělat zábavné aktivity, například plavání, jízdu na kole a hraní si venku
- Když můžeme trávit čas s jinými lidmi
- Když se můžeme bavit venku
- Dobré jídlo!
- Táboření v létě

Jakou bychom chtěli mít podporu...

- Aby naši přátelé občas pohlídali Sama a my jsme tak měly čas na sebe ve dvou
- Stanovení si priorit při plánování, abychom měli čas dělat zábavné věci společně jako rodina
- Udělat si čas na návštěvy u Samových kamarádů, abychom mu daly možnost pohrát si s ostatními dětmi
- Vzájemná podpora při realizaci našich individuálních zálib a aktivit, které milujeme (u Linz karate a u Clare sledování Sheffield Wednesday)

Obrázek 6 Ukázka rodinného jednostránkového profilu – Samova rodina

Ukázky šablon jednostránkového profilu; v češtině je jejich výběr zúžený, k dispozici je velké množství vzorů v angličtině. Přílohou této práce je výběr šablon ke kopírování.

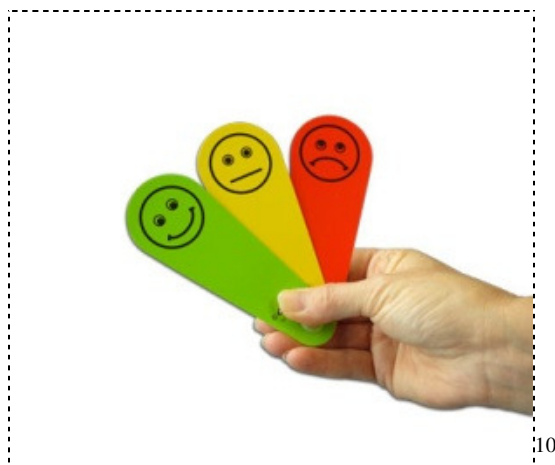

Obrázek 7 Ukázky šablon jednostránkových profilů

⁹ Příklady zdrojů byly převzaty z webových stránek www.sheffkids.co.uk

2. ‚Semafor‘ (hodnotící štítky)

Obrázek 8 ‚Semafor‘ – štítky k rychlému hodnocení nálady

Tyto štítky slouží k ulehčení komunikace s dítětem, k usnadnění a urychlení jeho vyjádření pocitů nebo hodnocení v dané situaci. Zvykneme-li si je s dítětem používat, poslouží jako užitečná zkratka při řadě komunikačních situací. Velmi výhodně je jejich použití ke zjišťování pocitů u dětí s komunikačními obtížemi či absencí verbální komunikace.

3. Kartičky s možnostmi na výběr a kartičky s nápisy

Kartičky s možnostmi na výběr (například „Pro mě velmi důležité“ a „Pro mě naprosto nedůležité“) byly do komunikační bedny zařazeny jako aktivita, která je vhodná spíše pro starší dospívající.

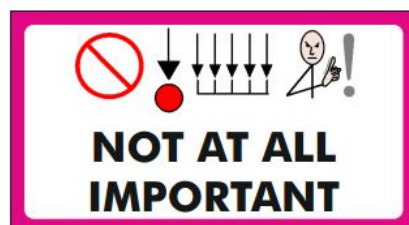
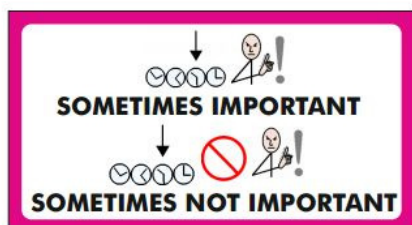
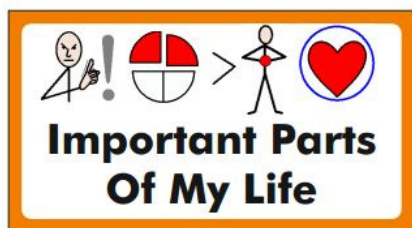
Kartičky slouží k tomu, abychom společně s dospívajícím mohli zařadit jednotlivé výroky pod příslušné nadpisy podle toho, jak se dospívající cítí. Součástí sady je také list s prázdnými kartičkami, kam si dospívající dopíše jakékoli další

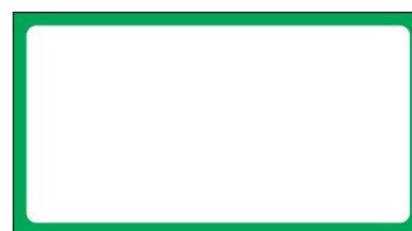
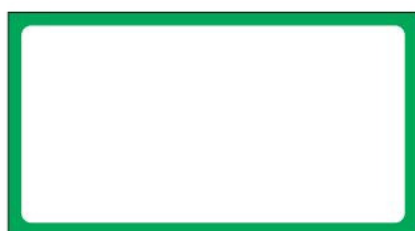
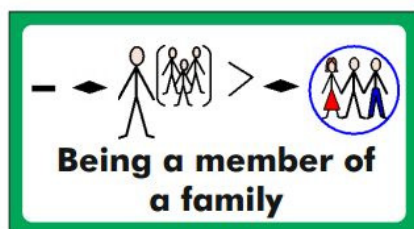
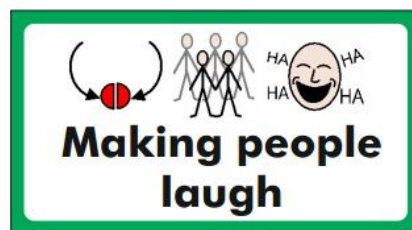
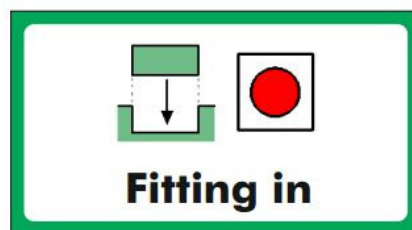
¹⁰ Fotografie převzatá z webové stránky

http://www.autopresseducation.co.uk/product_details.asp?d=10&p=%7B6E2EE5EA-B9F5-4B89-92E7-93A8966DBEC7%7D

věci, které pro něj jsou či nejsou důležité a které v základní sadě kartiček uvedeny nejsou.

Obrázek 9 Kartičky s možnostmi na výběr

4. Komunikační tabulka

Komunikační tabulka je nástroj, který pomáhá lidem podporujícím děti a dospívající pochopit jejich způsoby komunikace. Tabulka jim pomáhá zaměřit se na různé způsoby komunikace, včetně chování, řeči těla, zvuků, svalového napětí a gestikulace a toho, co tím dítě vlastně sděluje ostatním.

Komunikační tabulku je velmi vhodné využít u dětí v kombinaci s jednostránkovým profilem – tak u každého dítěte získáme stručný přehled všech důležitých informací o jeho světě, zvláštnostech, oblíbeném a neoblíbeném, možnostech komunikace a způsobech, kterými vyjadřuje či projevuje různé pocity, přání a potřeby, a jak je vhodné na ně reagovat.

Komunikační tabulka je jednoduchým, ale účinným nástrojem k zaznamenání způsobů, jak kdokoli, včetně osob bez postižení, komunikuje prostřednictvím svého chování. Je to sice zcela zásadní nástroj při práci s lidmi, kteří nekomunikují slovně, ale současně je také velice důležité, aby se používal v případech, kdy komunikace prostřednictvím chování je jasnější než komunikace verbální, případně pokud je rozdíl v tom, co lidé říkají a co si skutečně myslí.

Příklad komunikační tabulky dítěte

KOMUNIKAČNÍ TABULKA			
PRÁVĚ TEĎ	KDYŽ DĚLÁM TOHLE...	MYSLE SI, ŽE TO ZNAMENÁ ...	CO DĚLÁME MY ...
Když je moc hluk	Dělám v krku neklidný zvuk, bouchám se do obličeje, štipu se do tváří nebo se koušu do ruky	Jsi nespokojený a chceš se z této situace dostat	Odvedeme tě do klidného, tichého prostředí a dáme ti prostor se zklidnit
Když se dívám se skupinou na televizi a nemám dálkové ovládání	Dělám v krku neklidný zvuk, bouchám se do tváří nebo se koušu do ruky	Chceš si vybrat, na co se budeš dívat	Vysvětlíme ti, že si právě teď vybrat nemůžeš, protože ostatní se rozhodli dívat se na něco jiného. Dáme ti možnost jít do svého pokoje poslouchat hudbu
V mnoha situacích	Dělám v krku vzrušený zvuk, štipu se do tváří nebo se koušu do ruky/paže	Jsi spokojený a chceš dál dělat to, co právě probíhá	Prostě tě necháme v tom pokračovat
V mnoha situacích	Ztuhnu, dělám zvuk v krku a snažím se něco říct	Chceš něco říct	Počkáme, až najdeš ta správná slova
V obchodě	Mávám k něčemu rukou	Chceš si tu věc koupit	Povzbudíme tě, aby sis věc vybral a donesl si ji k pokladně. Pomůžeme ti předat peníze a počkat na vrácení (peněz). Pokud nemáš dost peněz, vysvětlíme ti, že ještě musíš přišetřit

11

Obrázek 10 Ukázka komunikační tabulky

¹¹ Ukázka komunikační tabulky byla převzata z webových stránek www.sheffkids.co.uk

B. HRAČKY

Obrázek 11 Ukázka hraček a her z bedny Communi-crate ze Sheffieldu¹²

1. Skřehotavý papoušek

Papoušek Pedro, jak mu říkají v Sheffieldu, je osvědčená postavička, jejímž prostřednictvím může pracovník dítě při prvním setkání oslovit.

Dále je papoušek (a jiné hračky, zejména maňáskového typu) vhodný jako prostředník pro dítě v situaci, kdy chce něco sdělit, ale má obavy nebo zábrany udělat to přímo.

Můžeme mu tedy nabídnout maňáska, aby si buď povídalo s ním a sdělení předalo jemu, nebo aby mluvilo jeho prostřednictvím k nám (takže o tom, co zažilo a o čem se mu těžko mluví, se vlastně dozvíme ‚jako‘ od maňáska).

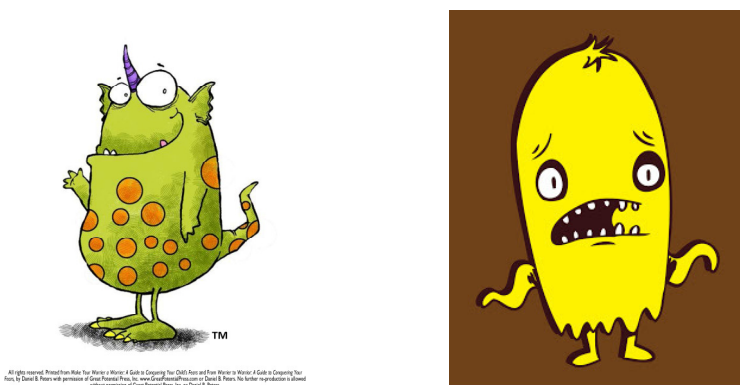
¹² Fotografie převzaté z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Obrázek 12 Pedro the Parrot – skřehotavý papoušek Pedro – vlevo před bednou

2. Různobarevné prstové maňásky „příšerky strachu“

Tzv. worry monsters^{13 14}

Obrázek 13 Ukázka kreslených worry monsters

¹³ Obrázek z článku 10 kroků, jak rodiče a děti mohou zkrotit příšerku strachu, převzat z webové stránky http://www.huffingtonpost.com/daniel-b-peters-phd/10-steps-for-parent-and-kids-to-taming-the-worry-monster_b_4345171.html

¹⁴ Obrázek „příšera strachu“ převzat z webové stránky <http://blogs.psychcentral.com/therapy-soup/2013/10/stopping-the-worry-monster-in-its-tracks/>

Využívají se při hovorech o různých straších, které dítě či pracovník prožívá. Dále v textu v části o strachu (C.3) je pak blíže popsáno, jak je například možné vést hovor o strachu s dítětem, při němž současně využijeme právě worry monsters.

15

Obrázek 14 Příšerky strachu – worry monsters – jako prstové maňásky

3. Gumová natahovací, mačkácí a dotyková hračka

Obrázek 15 Mačkácí žížaly/housenky.¹⁶

---

¹⁵ Fotografie převzata z webové stránky <http://www.amazon.com/Monster-Finger-Puppets-Collect-all/dp/B000HJKI24>

¹⁶ Obrázky převzaty z webové stránky <http://www.amazon.co.uk/Tobar-Bog-Eyed-Buglies/dp/B002VEM844>

Tyto hračky slouží primárně ke zklidnění motorického neklidu dítěte, které se přenesením aktivity do rukou (mačkání, tahání a namotávání hračky) obvykle celkově zklidní a uvolní.

Hračky je možné využít také v rámci hovorů na různá témata (například viz výše – papoušek jako pomůcka k prolomení ledů) jako komunikačního partnera dítěte nebo jako prostředníka, skrze nějž nám dítě sdělí něco, co se mu nedaří sdělit přímo.

4. Matrjošky

Obrázek 16 Ruské panenky

Ruské panenky jsou dobře využitelné například pro znázornění blízkosti vztahů dítěte s různými osobami. Dítě samo označí jednotlivé osoby v jeho životě přiřazením konkrétní panence s tím, že nejmenší panenka je nejméně důležitá a největší je nejdůležitější.

---

¹⁷ Fotografie převzatá z webové stránky <http://www.blancheporte.cz/ruske-matrjosky>

Současně je možné dobře tyto panenky využít, pokud zjišťujeme, jak se dítě v dané situaci cítí – například před prvním setkáním s neznámou osobou by vybralo nejmenší panenku, jelikož jeho nejistota byla veliká, ale po prvním setkání už by volilo spíše panenku střední velikosti, protože se jeho obavy zmenšily, tedy dítě ‚povyrostlo‘.

Dobry příklad využití v praxi je znázornění toho, jak jsou jednotlivé situace složitější, než se zdá – jak jsou více vrstevnaté. Zdá se, že největší panenka, například stěhování rodiny, je vlastně jedna konkrétní situace bez dalších přesahů. Když však největší panenku otevřeme, najdeme v ní menší – například to, že dítě musí v souvislosti se stěhováním také změnit školu. Při této příležitosti můžeme s dítětem a rodinou mluvit o tom, co to pro dítě znamená z praktického hlediska. Otevřeme-li však tuto panenku, dostaneme se k další, menší, schované vevnitř. Ta by mohla představovat například strach dítěte z toho, že bude chodit do nové třídy mezi nové, neznámé děti. Když si řekneme, jak bychom dítě v této situaci mohli podpořit, můžeme také tuto panenku otevřít a najít v ní tu ještě menší... Je dobré si předem připravit, jak bychom chtěli matrjošku použít – současně však je výhodné dát dítěti možnost, aby jednotlivým panenkám přiřazovalo význam v dané situaci samo.

5. Postavičky Playmobil.

Postavičky Playmobil je možné využívat ve veškerých situacích, kdy potřebujeme představitele konkrétních postav, například pracujeme-li s důležitými lidmi v životě dítěte.

Obrázek 17 Postavičky Playmobil

Oproti dítětem modelovaným nebo z papíru vyrobeným postavám jsou tyto postavičky okamžitě k dispozici a jejich provedení je sice dokonalejší, na druhou stranu však právě při tvořivé fázi se dítě většinou uvolní a ‚otevře‘ – a současně i podle toho, jakým způsobem tu kterou postavu vymodelovalo či dokreslilo, můžeme usuzovat hodně o jeho vztahu k danému člověku. Záleží však čistě na výběru dítěte, potažmo pracovníka, ke které variantě se přikloní.

6. Dětský telefon

Telefon, ať již v původním analogovém provedení s dvěma přístroji, nebo v provedení mobilním, může sloužit jako prostředek, jehož prostřednictvím dítě svěří své trápení někomu dalšímu, komu ‚volá‘. Má-li dítě problém odpovědět nám v rozhovoru přímo na určité otázky, někdy právě dětský telefon velice dobře zafunguje a dítě ‚jako‘ telefonuje a sděluje to, na co jsme se ptali, ovšem ‚jako‘

---

¹⁸ Fotografie převzatá z webové stránky <http://www.thinkgeek.com/product/e8bb/>

třetí osobě, a většinou současně tak, aby to určitě slyšel dospělý, který s dítětem pracuje.

19

Obrázek 18 Ukázka analogových dětských telefonů

20

Obrázek 19 Ukázka dětského mobilního telefonu

Další možností využití je předat dítěti telefon s tím, že při hovoru o nějakém konkrétním člověku z jeho života může předvést, jak obvykle vypadá nebo jak by asi vypadal jeho telefonický rozhovor s tímto člověkem.

Používáme-li druhý telefon a hrajeme-li si s dítětem na telefonický rozhovor, může být pro dítě snazší zodpovědět těžké otázky touto cestou než v přímém

---

¹⁹ Fotografie převzatá z webové stránky

https://store.schoolspecialty.com/OA_HTML/ibeCCtpItmDspRte.jsp?item=486309&minisite=10046

²⁰ Fotografie převzatá z webové stránky <http://happyhomefairy.com/2012/09/15/making-lunch-boxes-fun-toy-cell-phone/>

rozhovoru. Při telefonování totiž nevádí, že sedíme každý jinde, jsme k sobě třeba obráceni zády nebo je dítě schované v domečku nebo pod stolem.

Stává se, že děti si spontánně s telefonem samy hrají a předstírají, že hovoří s někým, kdo není přítomen. Vyslechneme-li takový ‚telefonát‘, často nás překvapí, co všechno dítě potřebuje sdělit a jaký je jeho náhled na danou věc.

7. Kouzelná hůlka

Obrázek 20 Příklad kouzelné hůlky

Kouzelnou hůlku úspěšně využijeme ke zjišťování přání dítěte. Formou hry na to, co bychom kouzelnou hůlkou rádi změnili (můžeme se střídat s dítětem) nebo co bychom si s ní vykouzlili nebo přičarovali, se můžeme o přáních a potížích dítěte hodně dozvědět.

Zkušený pracovník pak může v práci s dítětem na tuto aktivitu a zjištěná přání dobře navázat a vhodným způsobem poskytnout dítěti reflexi a jeho přání ve vhodné a žádoucí míře zohlednit v dalším přístupu a postupu.

---

²¹ Fotografie převzatá z webové stránky

<http://www.dreamstime.com/royalty-free-stock-images-gold-magic-wand-image20328209>

8. Magnetická rybářská sada

Obrázek 21 Příklad magnetické rybářské sady

Magnetická rybářská sada se nejčastěji využívá k tomu, abychom ve spolupráci s dítětem jednotlivé rybičky označili například štítkem, na kterém je napsané, o jakou osobu z jeho života se jedná, případně jakou otázku by dítě mělo zodpovědět nebo by chtělo položit (a spousta dalších možností). Dítě pak magnetickým prutem ‚vyloví‘ vždy jednu rybičku a reaguje na to, čím je popsána/označena.

Pokud se rozvine na toto téma rozhovor, dítěti prut můžeme nechat, aby si s ním případně pohrávalo a nesoustředilo se tolik na mluvené slovo, což mu pomůže od určité míry odbourat případnou tenzi.

---

²² Fotografie převzatá z webové stránky http://www.ebay.com/itm/5-in-1-Plastic-Magnetic-Tropical-Fish-Octopus-Fishing-Pole-Toy-Set-for-Children-/390684710534?pt=Prend_Play_Preschool_US&hash=item5af69f9686

9. Magnetické postavičky

23

Obrázek 22 Příklad magnetických postaviček

S magnetickými postavičkami se pracuje velmi podobně jako s magnetickou rybářskou sadou a rybičkami. Jednotlivé postavy dítě označí jako konkrétní osobu nebo určité téma a pak při ‚lovení‘ jednotlivých postav reaguje na tu osobu či téma, které vytáhlo. Tato forma je hravější než jen přímý rozhovor formou otázek a odpovědí, který může být pro děti dost stresující.

10. Magnetická psací tabulka

Na magnetickou tabulku může dítě kdykoli nakreslit či napsat něco, co chce vzápětí smazat beze stopy, ale až poté, co to sdělí. Tento ‚instantní‘ způsob zaznamenávání obrazů či psaného slova je velmi užitečný a může také posloužit pouze jako relaxační pomůcka například při rozhovoru na nepříjemné téma – umožní dítěti či dospívajícímu částečně se od rozhovoru odpoutat a soustředit se také na to, co tvoří a vzápětí maže. V některých případech se stává, že dítě či dospívající zaznamenává například formou obrázků to podstatné, co se právě

---

²³ Fotografie převzatá z webové stránky

<http://www.notonthehighstreet.com/qubisdesign/product/qubis-magnetic-people>

odehrává v rámci rozhovoru. Pokud je tedy možné sledovat, co se objevuje na tabulce, můžeme zjistit, že záznam má vysokou vypovídací hodnotu.

24

Obrázek 23 Ukázka magnetické psací tabulky

---

²⁴ Fotografie převzatá z webové stránky <http://www.bestqualitytoys.com/Magnetic-Drawing-Board-p-21469.html>

11. Stresové míčky s obličejí

25

Obrázek 24 Ukázka stresového míčku

Stresové míčky slouží nejenom k přenesení motorického neklidu dítěte, dospívajícího či dospělého do pohybu rukou. Mohou se využít pro řadu různých aktivit a her, které poslouží jako dobrý způsob k odlehčení seznamování se. Současně umožňují také odvedení pozornosti od probíraného tématu. Velmi dobře slouží k odventilování agresivity uživatele.

---

²⁵ Fotografie převzatá z webové stránky <http://threescoops.net/stress-volution-making-stress-friend/>

C. HRY NA PODPORU KOMUNIKACE A ZJIŠŤOVÁNÍ POCITŮ, OBAV A PŘÁNÍ DÍTĚTE

1. Prázdné dílky puzzle

Bližší popis možného využití tohoto nástroje je uveden v části F.1.

26

Obrázek 25 Prázdné dílky puzzle – náhled

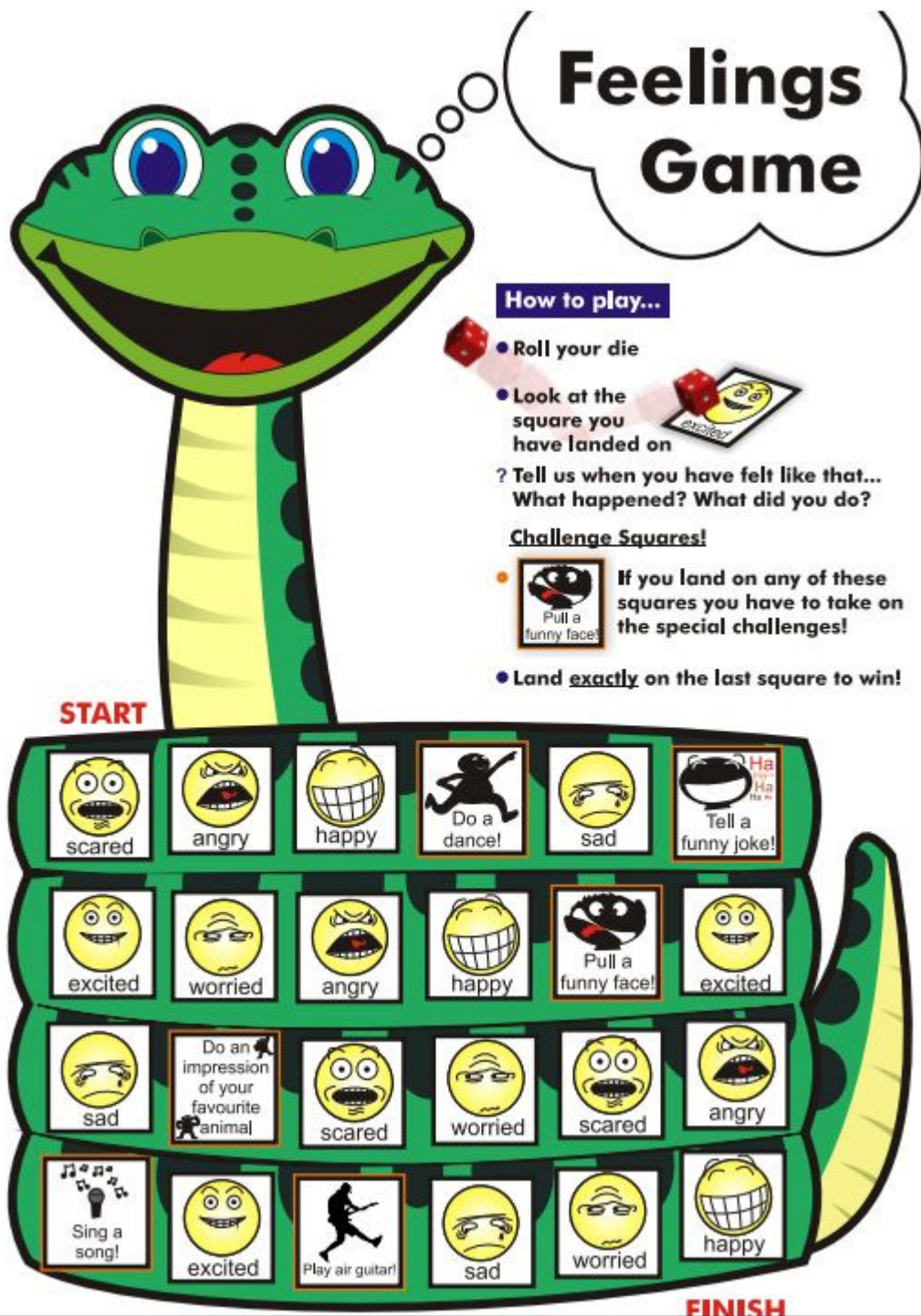
2. Hra s pocity, včetně kostky a žetonů

Hra s pocity je jednou z možností, jak s dítětem hovořit v neformální atmosféře a dozvídat se o jeho různých pocitech a situacích, v nichž se cítí veselý, smutný, rozrušený, rozzlobený atd. Hru může hrát dospělý s dítětem a využít tuto příležitost také ke sdělení základních informací o sobě (samozřejmě v rámci profesionálních hranic) – sdělení informací může dítěti pomoci otevřít se trochu více, než by se otevřelo, kdybychom se jej prostě přímo zeptali a chtěli po něm sdělení často velmi důvěrných a soukromých informací.

---

²⁶ Příklad nástroje převzatý z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Obrázek 26 Náhled hry s pocity

²⁷ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

3. Hry a aktivity týkající se strachu a obav

Pytel obav

Děti se mohou trápit kvůli těm nejneočekávanějším věcem. Pytel obav je jeden ze způsobů, jak jim můžeme pomoci tyto obavy vyjádřit, lépe je pochopit a dát jim přiměřený rozměr. Do pytlíku vložte příšerky strachu. Vhodné je pohovořit s dítětem o tom, že každý máme někdy z něčeho obavy a že je dobré ty obavy občas z pytlíku vyndat a prozkoumat je – člověk se pak cítí lépe; “občas zapomenu, co za obavy v tom pytlíku je, tak je vyndám a prohlédnu si je, a pak je tam zase vrátím a pytlík pevně zavážu”.

Zeptejte se dítěte, zda si přeje se do pytlíku podívat. Mluvte o tom, jestli se někdy něčeho bojí. S tím, jak dítě vytahuje jednotlivé příšerky strachu z pytlíku ven, vždy se u každé zeptejte, jestli by mu chtělo dát nějaké legrační jméno nebo nějak vysvětlit obavu, se kterou se daná příšerka pojí.

Můžeme dítěti nabídnout, aby si nakreslilo nebo vyrobilo svoji příšerku (či více příšerek). Pohovoříme s ním o tom, že obavy mohou narůstat nebo se zmenšovat podle toho, jak významné skutečně jsou na škále daného problému – společně hovoříme o tom, čím se jednotlivé strachy zvětšují či zmenšují. Velmi může pomoci, když se dozvíme něco o tom, jak dítě o daném problému uvažuje, co si za ním představuje (tzv. magické myšlení) – zkusme se jej zeptat, co vědí o příšerkách strachu...

“...když se Strach k tobě vplíží ve tmě noci, může tě pěkně vyděsit když se však na něj mrkneš ve dne, v slunci, vysměj se mu, a tím ho zaplašíš!”

Většina dětí (v anglofonních zemích) potvrzuje, že už slyšela o tom, že se příšerky strachu dají zahnat; v této chvíli se s dítětem společně zabýváme jednotlivými způsoby, jak můžeme příšerkám strachu vzít jejich moc a sílu.

Můžeme si například společně představovat, jak je příšerka strachu oblečená v něčem legračním, jak dělá taškařice atd. – tím se snadněji dokážeme této příšerce strachu zasmát.

Poznámka: V příbězích, jako je například ten o Harry Potterovi, může být užitečným nástrojem k využití v této situaci postava bubáka (v angl. orig. Boggart), zejména pokud dítě už tyto příběhy zná. Bubák je strašidlo, které mění tvar a rádo pobývá na temných místech a bere na sebe podobu toho, čeho se nejvíce bojíme. Jediný způsob, jak se ho zbavit, je použít kouzlo ‚Ridikulus‘ – to znamená zesměšnit si ho, představit si ho v co nejlegračnější situaci (například s babiččinými falešnými zuby a v klobouku), vyslovit kouzlo a zasmát se mu. Zaručeně pak zmizí!

Jedním z dalších příběhů, které nám mohou se strachy pomoci a které se používají v sheffieldské praxi, je příběh o Míči strachu.

Příběh o Míči strachu

Byla jednou jedna holčička a ta si hrála venku. Najednou uviděla, jak po ulici skáče míč strachu. Jak se tak na něj dívala, najednou skočil přímo u ní, odrazil se jí od nohy a zmizel! Míč strachu prošel její botou a do její nohy a ona cítila, jak tam vevnitř v jejím chodidle skáče. Měla z toho opravdu divný pocit. Snažila se ho vyklepat; začala tedy poskakovat a nožičku vytřepávat a kopat s ní kolem sebe. Když do něčeho kopl, cítila se lépe, ale pak ji noha bolela z toho kopání, a to příjemné nebylo. Pak se míč začal posouvat od jejího chodidla nahoru v noze, a jak stoupal, tak se zvětšoval. Měla pak obrovskou potřebu dupat kolem sebe opravdu našťavaně. A tak holčička oddupala domů a zdálo se, že jí to dupání opravdu pomohlo, ale pak se jí nožičky z té našťavanosti unavily, a její rodina taky!

A brzy se dal Míč strachu zase uvnitř do pohybu a holčička měla pocit, že se stále zvětšuje. Potom se jí přesunul do hrudníku a ona měla pocit, že jí srdce moc

a moc buší. To ji trochu vyděsilo, a zrovna když přemýšlela, jestli se rozpláče, přesunul se míč dál, tentokrát do její paže. Měla pocit, že chce tou paží o něco mlátit, opravdu měla obrovskou chuť s ní do něčeho praštit. Pak si však vzpomněla, co se jí stalo s nohou, když tu chuť poslechla a opravdu do něčeho kopala, jak moc to pak bolelo, a rozhodla se, že do ničeho bouchat nebude. Potřebovala však něco udělat, a tak přemýšlela a přemýšlela a dostala skvělý nápad. Vzala pastelku a najednou jí ruka začala kreslit. Jak jí přitom začal ten děsivý míč z ruky pomalu odcházet a přecházel do obrázku, slyšela podivný syčivý zvuk. No teda! pomyslela si holčička, cítím se daleko líp. Ale sotva si to pomyslela, míč strachu se dal hned zase do pohybu, tentokrát se vydal do druhé ruky. Holčička měla zase chuť do něčeho praštit, ale místo toho vzala paličku k bubínku a udeřila s ní do bubínku. A znovu se ozval ten syčivý zvuk... to jak z toho míče strachu postupně ucházelo něco z toho strachu, když hrála. Měla z toho dobrý pocit a ani ta hudba nezněla špatně!

S tím, jak holčička nacházela lepší způsoby, jak strach vypustit, se míč strachu stále zmenšoval. Ted' už to byl malý míček a přesunul se jí z paže do hlavy. Holčičku začala trochu bolet hlava a nebylo jí dobře. V panice běžela do vedlejší místnosti a snažila se vymyslet, co má dělat dál, a pak ji to napadlo – byl to asi ten zatím vůbec nejlepší nápad, co měla: otevřela pusu a začala mluvit. Slova se z ní sypala tak rychle, až o sebe zakopávala a kutálela se jedno přes druhé. Nejdřív to znělo jako ten divný syčivý zvuk, jen silnější. Říkala si, co si asi budou ostatní myslet, ale brzy se z toho poskládala opravdová slova o všem tom strachu, který cítila. Cítila se o tolik líp jen proto, že ta slova nechala vyjít z pusy! A jak mluvila, tak se míč strachu pořád zmenšoval a zmenšoval!

A jak se holčička nadechla, všimla si, že ji lechtá v krku, a zakašlala. Z pusy jí vyskočila malinkatá bublinka a vynesla se k modré obloze. A to bylo všechno, co zůstalo z míče strachu. Uvnitř už holčička žádné strachy neměla, takže už tam nemusel být ani ten míč. A kdyby ten míč strachu zase někdy viděla poskakovat kolem a hledat, kde by se zabydlel, věděla už přesně, co by udělala. A ted', když

jsme ten příběh také slyšeli, už také víme, co bychom v takovém případě měli udělat!

4. Zábavné hry, které podporují diskusi o pocitech, rodině, přáních a ambicích

Z her dostupných na českém trhu je možné využít například hry Třináctá komnata²⁸ (pro dospívající), Povídačky²⁹ (pro děti ve věku 3 – 7 let) nebo Povídačky Junior³⁰

---

²⁸ Třináctá komnata je komunikační desková hra sestavená v České republice a určená pro dospívající. Snaží se otevírat s nimi důležitá témata hrou formou. Je zaměřená na vzájemné hlubší poznávání v rámci rodiny nebo mezi přáteli a podporu vztahů mezi blízkými osobami.

²⁹ Povídačky jsou komunikační desková hra sestavená v České republice a určená pro děti od 3 do 7 let. Je zaměřená na vzájemné hlubší poznávání v rámci rodiny nebo mezi přáteli, má výraznou výchovnou složku a jejím cílem je podpořit vzájemné pochopení a vztahy mezi dospělými a dětmi.

³⁰ Povídačky Junior jsou komunikační desková hra sestavená v České republice a určená pro děti od 7 do 11 let. Je zaměřená na vzájemné hlubší poznávání v rámci rodiny nebo mezi přáteli, má výraznou výchovnou složku a jejím cílem je podpořit vzájemné pochopení a vztahy mezi dospělými a dětmi

5. Mapa se silnicí a autíčko – Moje cesta

Mapa životní cesty dítěte

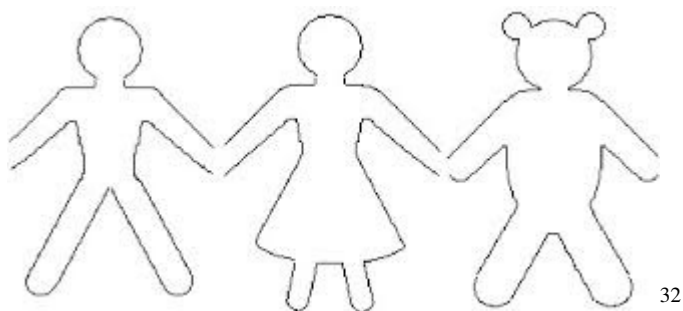
Obrázek 27 Ukázka silnice – mapy života dítěte

Tato aktivita nám dává možnost poskytnout dítěti náhled na chronologický sled zásadních událostí v jeho životě, hovořit s ním o jednotlivých těchto událostech a dát mu příležitost se k některým z těchto událostí vyjádřit, vrátit a vyptat se na ně, případně je minout zdánlivě bez povšimnutí. Necháme dítě být řidičem toho auta a mít kontrolu nad tím, u kterých událostí ze svého života se zastaví, kde přibrzdí, kam zajede zpátky atd.

³¹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

D. VÝTVARNÉ A RUKODĚLNÉ MATERIÁLY

1. Vystřihovací postavičky

Obrázek 28 Náhled šablony vystřihovacích postav

Vystřihovací postavičky různého provedení můžeme s dítětem použít pro modelování jakékoli situace nebo pro hovory o vztazích s různými lidmi. Dítě si vystřihne postavy podle určitého zadání, na kterém se s ním dohodneme. Poté si podle svých schopností a preferencí postavu dokreslí, upraví a vyzdobí a my s ním o ní hovoříme. S více postavami můžeme modelovat různé situace, abychom zjistili, jak se v nich dítě cítí a co podstatného se v jeho životě odehrává.

2. Modelína

Modelínu může dítě používat buď podle našeho zadání (například podobně jako u vystřihovacích postaviček modeluje různé postavy, o nichž chceme hovořit), nebo podle vlastního rozhodnutí. Diagnostický či terapeutický přínos této aktivity do značné míry závisí na empatii a zkušenostech dospělého, který s dítětem pracuje.

---

³² Příklad převzat z webových stránek <http://www.origami-resource-center.com/paper-dolls.html>

Tato technika se dobře kombinuje například s kulatým terčem (viz část F.2) či s pracovním listem o pustých ostrovech (viz část F.21).

3. Základní výtvarné a rukodělné materiály

Sem patří například pastelky, fixy, temperové barvy, vodové barvy, suché pastely, lepidla, nůžky, barevné papíry, bílé čtvrtky, speciální výtvarné materiály, např. pompony, různobarevné plyšové drátky, kolíčky na výrobu lidí, peříčka, třpytky, třpytivá lepidla, papírové tácky, nalepovací umělohmotná očička, pěnové materiály na výrobu různých tvarů a postav, papírové šablony postav, které si dítě vystřihne a kterým dokreslí například výraz obličeje aj.

Obrázek 29 Ukázka výtvarných a rukodělných materiálů z bedny³³

Možnosti využití výtvarných a tvořivých materiálů jsou v podstatě neomezené.

³³ Fotografie převzatá z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Rukodělné aktivity působí na většinu dětí terapeuticky, dítě se uvolní a může se i snáze otevřít.

Výtvarným a rukodělným aktivitám se můžeme věnovat buď samostatně po boku dítěte, nebo s ním pracovat na jednom produktu či projektu. Při těchto činnostech může dospělý – zejména podle zkušeností, schopností a citlivosti – zjistit o pocitech, přáních a zkušenostech dítěte mnohé.

Jedním z příkladů dobré výtvarné aktivity se širokou škálou terapeutického využití je výroba legračních obličejů. Tato aktivita je založená na výtvarně rukodělné společné činnosti dítěte a dospělého s následným využitím výrobků pro práci s pocity a emocemi.

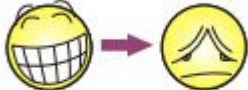
Legrační obličejje

Co budeš potřebovat:

- Papírové tácky
- Tyčinky od lízátek
- Kousky vlny nebo provázky na vlasy
- Výtvarné věci (pokud nějaké máš)
- Lepidlo
- Propisky
- Nůžky

Co dělat...

- 1 Udělej na každou stranu papírového tácku nějaký obličej vyjadřující pocit. Zkus přemýšlet o protikladných pocitech, které máš ... například:
- 2 Řekni nám, jak se ty obličejje cítí...kvůli čemu se tak cítí? Jak bychom to mohli změnit?
- 3 Vymysli si příběh, v němž budou vystupovat všechny ty různé obličejje, a co by se s nimi mohlo dít

34

Obrázek 30 Náhled české verze návodu k výrobě legračních obličejů z papírových tácků a aktivit s nimi

Materiál k aktivitě je specifikován v návodu. Při této aktivitě si dítě, a případně i dospělý, vyrábí obličejje vyjadřující různé pocity. Z každé strany papírového tácku se nakreslí obličej s jiným výrazem.

Následně s dítětem hovoříme o tom, jak se jednotlivé obličejje cítí, kvůli čemu se tak asi cítí a jak bychom mohli jejich pocity případně změnit.

³⁴ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

S dítětem nebo dospívajícím také mluvíme o tom, v jakých situacích se tak (jako obličej na obrázku) cítí on/o.

Dále se doporučuje, aby si dítě vymyslelo příběh, v němž využije jednotlivé vyrobené obličeje a přiblíží, proč vyjadřují právě takové pocity, co se jim stalo, co prožily.

Při této aktivitě se pracovník s velkou pravděpodobností dozví něco z toho, jak dítě vnímá příčiny jednotlivých pocitů, které jistě také samo zná, a možná se dozví také něco o situacích, ve kterých se dítě cítilo tak jako obličej, který vyrobilo.

Pokud povídání v rámci této aktivity probíhá dobře, dost možná se dospělému také podaří zjistit, co by dítěti v určitých náročných situacích mohlo pomoci, jak by bylo možné podpořit ho v tom, aby se cítilo lépe.

E. VÝBĚR KNIH

V komunikační bedně jsou obsaženy různé knihy o pocitech, o rodině a o životě, o možnostech volby, které pomohou rozprout diskusi na dané téma. Publikace jsou určeny pro děti a dospívající různého věku.

Bedna obsahuje také seznam dalších doporučených knih.

Obrázek 31 Náhled na publikace z anglickojazyčné komunikační bedny

V původní anglické komunikační bedně jsou pochopitelně obsaženy publikace v anglickém jazyce.

Z publikací vydaných v českém jazyce, které výhodně otevírají témata ke sdílení s dítětem nebo dospívajícím, si autorka práce dovoluje uvést a doporučit například tyto:

³⁵ Fotografie převzatá z webových stránek www.sheffkids.co.uk

i. Pro společné čtení s dítětem:

Laurie Krasny Brown a Marc Brown: Když dinosaurům někdo umře: jedná se o citlivě zpracovanou publikaci pro děti o úmrtí v rodině a vůbec o vyrovnávání se s odchodem někoho blízkého;

Grethe Fagerström a Gunilla Hansson: Petr, Ida a miminko; tato publikace představuje malým dětem přiměřenou formou fakta kolem početí, těhotenství a porodu i z oblasti péče o dítě;

různé příběhy Medvídka Pú pro menší děti; na jednotlivých příbězích se dá dobře pracovat například s tématy strach z návštěvy u lékaře, jak je důležité pomáhat si navzájem, strach z neznámého apod.

ii. Pro samostatné čtení dítěte:

Gravelle, Karen, Co se to tam dole děje – kniha pro kluky,

Taikon, Katarina, Katici, ty to zvládneš! – s romskou tematikou,

Ježková, Alena, Dračí polévka – s tematikou integrace cizinců

Šmaus, Martin, Děvčátko, rozdělej ohníček – s romskou tematikou,

a další.

Při dalším setkání si s dítětem nebo dospívajícím o přečteném povídáme. Doporučuje se, aby byl pracovník nejen dobře obeznámen s konkrétními tituly, ale aby mezi setkáními znovu přečetl tu část knihy, kterou právě čte dítě, nebo do ní alespoň nahlédl.

Nabídnutí knihy dítěti nebo dospívajícímu k přečtení je jen první krok, vždy je třeba, abychom si ověřili, že dítě či dospívající porozuměli danému tématu a případné nejasnosti mu osvětlili. Na čtení by měl navazovat neformální rozhovor s reflexí četby, případně i s podporou různých dalších metod, a pokud možno s přesahem do života či situace dítěte.

Tyto knihy pro samostatné čtení můžeme také číst společně s dítětem nebo dospívajícím, v těchto konkrétních případech po částech. Dobře se osvědčuje číst knihu nahlas přímo s dítětem a ve čtení se podle možností dítěte i střídat.

Na společně přečtené úseky či několik úseků reagujeme společným povídáním, nebo možná ještě lépe projektivními technikami – kreslením, malováním, modelováním nebo dramatickým zpracováním, podle toho, co je dítěti blízké. Sledujeme, jak dítě přečtené přijalo a zpracovalo a jak je možné mu s daným tématem pomoci.

Vhodné je mít zdroj knih pro děti s různým laděním, například pro dívku, která má ráda koně, vybrat z dnes již řady dostupných knih s „koňskou“ tematikou přiměřeně k věku.

Zcela nezbytné je, aby pracovník knihu – dříve než ji dítěti nabídne – opravdu sám přečetl. Někdy může být kniha vhodná zpracováním, prostředím i tématem, při čtení se však dítě může oproti našemu původnímu úmyslu identifikovat s jinou postavou, než jsme zamýšleli či předpokládali. Například se neidentifikuje s hlavním hrdinou, jak jsme očekávali, a nebude jej následovat při zvládnání určité situace, ale identifikuje se s jinou postavou, která se dopustí něčeho, co její osobní situaci naopak velmi zkomplikuje.

Není možné úplně předejít této možnosti nepředpokládané identifikace s postavou, je však třeba, abychom tím, že knihu známe, byli schopni rozklíčovat, co při čtení u dítěte nebo dospívajícího nastalo – a mohli s tím dále pracovat.

F. SOUBOR PRACOVNÍCH LISTŮ S AKTIVITAMI

Tyto pracovní listy pocházejí z dílny sheffieldského týmu pro zapojení dětí a týkají se velice široké škály témat, od složitých osobních situací přes rozpoznávání, vyjadřování a zpracovávání emocí až po plány do budoucna.

Vhodné je seřazení jednotlivých vytištěných listů do složky, ze které si může vybrat vhodný list buď pracovník, nebo i nabídnout listy k výběru dítěti.

36

Obrázek 32 Náhled na pracovní listy s aktivitami

Soubor aktivit a pracovních listů je možné zcela libovolně rozšiřovat a doplňovat podle toho, jaké jiné osvědčené nástroje či aktivity má speciální pedagog nebo sociální pracovník k dispozici.

³⁶ Fotografie převzatá z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Dále jsou uvedeny nástroje, které jsou obsaženy v původní bedně Communicate, a to včetně příkladů jejich použití. U řady aktivit jsou uvedeny také možnosti jejich adaptace na český kontext.

Praktické tipy k použití:

Máme-li možnost dlouhodobější práce s dítětem či dospívajícím, při každém setkání použijeme maximálně jeden až dva pracovní listy. Cílem používání pracovních listů není vytvořit kompletní portfolio vypracovaných listů, ale využít ty, které dítě zaujmou, nebo které považujeme za vhodné, abychom se jejich prostřednictvím co nejvíce dozvěděli o potřebách a názorech dítěte a navázali s ním co nejlepší komunikaci a vztah.

Vhodné je začít pracovat s listy o tom, co mám/nemám rád/a, co mě baví – informacemi o sobě.

U tohoto typu aktivit se velmi doporučuje – je-li to vhodné – použít stejný pracovní list pro dítě i pro dospělého (např. sociálního pracovníka nebo speciálního pedagoga), který s dítětem pracuje. Výrazně se tím usnadní navazování vztahu založeného na důvěře v porovnání se situací, kdy by dospělý pouze dítěti předložil k vyplnění pracovní list a pak si jej od něj vzal a dobu, kdy na něm dítě pracuje, strávil pozorováním dítěte.

Všeobecně vzato sdílení s dítětem či dospívajícím – pochopitelně v rámci profesionálních hranic – vždy napomáhá komunikaci a dává dítěti signál, že není jen tím, od koho se informace získávají, ale že je účastníkem obousměrného vztahu.

1. Prázdné dílky puzzle

37

Obrázek 33 Prázdné dílky puzzle - náhled

Tato aktivita je vhodná, pokud si přejeme dítěti pomoci, aby získalo celkový náhled na svoji situaci a na jednotlivé součásti dané situace. Dílky se vystřihují podle šablony (v příloze) dosti velké, aby byla možnost je popsat/pokreslit.

Obecně platí, že na jednotlivé dílky skládačky si dítě nebo dospívající (nebo menší dítě s naší pomocí) napíše nebo nakreslí relevantní složky situace či problému, o kterých mluvíme, a pak jednotlivé dílky do sebe skládá. Z jednotlivostí tak vytvoří 'the bigger picture' – celkový obraz situace, což mu umožní získat na ni náhled, v ideálním případě pak i odstup od ní.

Příkladem může být situace, kdy dítě nebo dospívající bude z nějakého důvodu přecházet na jinou školu. Taková změna v životě je vždy spojena

---

³⁷ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

s určitými očekáváními a strachy. Při rozhovoru o situaci můžeme dítěti nabídnout červené dílky skládačky na zaznamenání jednotlivých obav, které má, a zelené naopak na vyjádření pozitivních očekáváníí.

V rámci této aktivity může dítě například vytvořit červené dílky, kde bude napsáno „Budu muset dojíždět, takže v zimě budu muset čekat na zastávce a bude mi zima“, „Neuvidím se už tak často s Jirkou a Honzou, protože ti zůstávají ve staré škole“ a „Bude se mi stýskat po dětech ve třídě a po paní učitelce“.

Na zelených dílcích se naopak může objevit „Těším se na velký bazén, který v té nové škole mají“, „Ta nová paní učitelka se mi zdá hodná, aspoň podle toho, jak jsem ji viděl při návštěvě nové školy“, „Ve třídě mají vzadu měkký koberec a stavebnici, kde si můžu o přestávce hrát“ a „Možná si najdu nějaké nové kamarády“.

Pokud by u dítěte nebo dospívajícího výrazně převažovaly obavy z nové situace, doporučuje se nabídnout také ke zvážení určité potenciální přínosy – například „Slyšela jsem, že v té nové škole mají dobrý modelářský kroužek – to by tě možná zajímalo?“

Cílem by v této situaci, kdy převažuje negativní postoj dítěte ke změně, která nevyhnutelně proběhne, bylo podpořit pozitivnější vnímání celé situace, doplnit červené dílky obav o ty zelené, tak, aby celkový obraz situace byl pokud možno alespoň vyváženější.

2. Kulatý terč

Obrázek 34 Ukázka kulatého terče

Kulatý terč se výhodně využívá ke zjištění blízkosti vztahů dítěte s různými lidmi v jeho životě. Při práci s ním použijeme figurky, které představují dítě a členy jeho rodiny, nebo necháme dítě tyto figurky vymodelovat. Pokud použijeme modelínu, umožní nám to podrobněji si popovídat o dané osobě v době, kdy ji dítě modeluje a nesoustředí se tolik na mluvené slovo, ale spíše na manuální činnost. Tento způsob vedení rozhovoru s dítětem je obvykle pro dítě přijatelnější, protože mu umožňuje rozložit soustředění do více činností a necítit se jako při výslechu.

Figurku, která představuje dítě, postavíme do středu kulatého terče, a požádáme dítě, aby jednotlivé vymodelované postavy, tedy důležité osoby v jeho životě, postavilo tak daleko, jak se k danému člověku dítě cítí být. Při této aktivitě s dítětem o této vzdálenosti/blízkosti mluvíme, je-li tomu přístupné.

---

³⁸ Fotografie převzatá z webových stránek

http://www.polyvore.com/archery_target_pack_20_round/thing?id=64338841

Dítě buď staví osoby do příslušných kruhů, nebo dokonce může někoho umístit mimo kruh. Tím nakonec získáme obrázek toho, ke komu se dítě cítí být nejbližší a s kým si naopak blízké není. To nám dává výchozí bod pro další práci s dítětem a respektování jeho vztahů.

Tuto aktivitu je možné využít nejen pro zobrazení stávající situace a zjištění toho, jak blízké či vzdálené se dítě aktuálně cítí od důležitých lidí v jeho životě, ale je možné ji také použít znovu a nechat dítě, aby její pomocí ukázalo, jak by si tu svoji celkovou ‚sestavu‘ představovalo. Například (z pohledu dítěte) pokud je maminka v aktuální chvíli mimo kruh, protože s ní nežiju a moc ji nevidím, ale přál/a bych si být jí mnohem víc nablízku a mít s ní mnohem víc kontaktu. Tato zásadní informace, kterou by dítě jinak nemuselo vůbec vyjádřit, a zůstala by tedy skrytá, pak pracovníkovi výrazně pomůže při práci s dítětem a při vypracovávání individuálního plánu ochrany dítěte nebo individuálního plánu péče o ně.

3. Stěna na graffiti

Obrázek 35 Pohled na zalamínanou verzi stěny na graffiti

---

³⁹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

40

Obrázek 36 Detail laminované zdi na graffitti

První obrázek ukazuje, jak vypadá zalaminovaná ‚stěna‘ na graffiti, obrázek pod ním potom ukazuje samostatný list tak, jak jej pro laminování tiskneme.

Tento nástroj je velmi dobře využitelný zejména u starších dětí – dospívajících.

Dají se využít dvě základní varianty s dalšími možnostmi práce:

- i. Obrázek můžeme používat v podobě laminované ve velikosti A4 (máme-li možnost laminování většího formátu, doporučuje se ji pro tento nástroj využít); dítě může na tuto ‚stěnu‘ libovolně čmárat fixem (který vzápětí můžeme otřít či odstranit ředidlem) nebo sprejovat.
- ii. Obrázek je možné vytisknout na papír a bez laminování nechat dítě čmárat nebo sprejovat přímo na papír.

---

⁴⁰ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

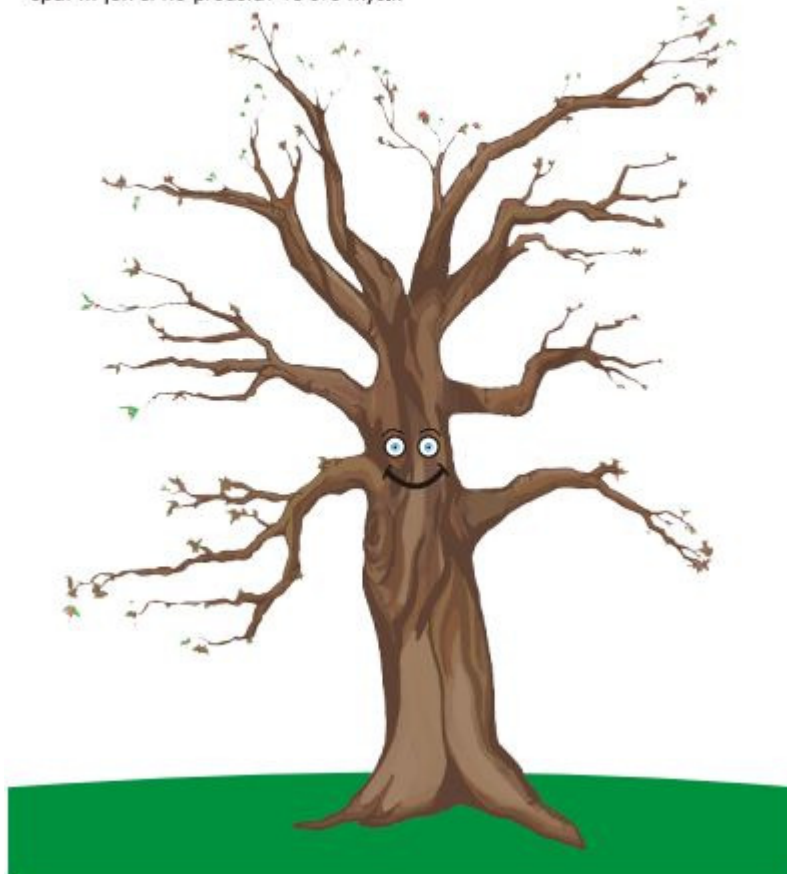
- U této možnosti může být výhodné vytisknout stěnu vícekrát v co největší velikosti a připevnit jednotlivé archy těsně vedle sebe na stěnu či jinou vertikální plochu a dát dítěti možnost je reálně posprejovat.
- Tuto možnost umístění více archů vedle sebe můžeme využít také s laminováním co největšího formátu, aby byla takto vytvořená stěna co největší a bylo možné použít na čmárání po ní fixy, které se před dalším použitím z plochy otřou.

4. Strom obav a listy

Tento pracovní list se používá nejlépe zalaminovaný v kombinaci s laminovanými listy, na které dítě nebo dospívající napíše slovo nebo nakreslí obrázek k probíranému tématu a připevní je na větve stromu.

Zapomeň na obavy

Představ si, že existuje strom, který se jmenuje **Obejmi mě**. Je tak velký a má tolik větví, že může odnést všechny tvoje starosti. Nakresli nebo napiš o všech starostech, které máš, a přilep je na větve. Můžeš strom Obejmi mě použít večer, abys nechal/a své starosti za sebou předtím, než půjdeš spát ... jen si ho představ ve své mysli!

42

Obrázek 37 Náhled pracovního listu se stromem

Tuto aktivitu dobře využijeme, když se snažíme zmapovat obavy dítěte nebo dospívajícího – například při plánovaném přechodu do nového dětského domova, pokud dítě vyrůstá v ústavní péči. V tomto případě buď můžeme postupovat podle návodu přímo na listu (dítě popisuje jednotlivé listy svými strachy a obavami a listy pak připevňuje na strom, aby je tak pojmenovalo, uchopilo a našlo jim místo jinde než ve své hlavě – a obrazně je tak mohlo nechat „za sebou“), nebo můžeme aktivitu libovolně přizpůsobit situaci. Například dole na

⁴¹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

⁴² Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

kmen může dítě nebo dospívající připevnit listy s tím, co dobrého mu i po přechodu do nového ústavu v životě zůstane (jednotlivé vztahy, možnost vídat se s kamarády ze starého ústavu při dohodnutých návštěvách) nebo se mu v něm objeví, a na větve a menší větvičky může připevnit listy s jednotlivými obavami, negativy či situacemi, kterých se bojí.

Obrázek 38 Šablony listů k pracovnímu listu se stromem

Další možností je použít strom s listy k vytvoření rodokmenu dítěte ve smyslu zmapování důležitých osob v jeho životě – ať již biologické rodiny či náhradní rodiny či pracovníků ústavu, ale také kamarádů, přátel, významných jiných osob (například učitelka, s níž má dítě dobrý vztah, oblíbená „teta“ v ústavu, dětská lékařka, která dítě zná od útlého věku a k níž se dítě vztahuje apod.

Od kořenů stromu se umísťují osoby klíčové a dlouhodobě v životě dítěte nebo dospívajícího figurující, případně přímo biologická rodina, a směrem nahoru a do stran se umísťují listy s osobami, které do života dítěte vstoupily

později, které jsou mu o něco vzdálenější, nebo jeho kontakt s nimi není tak intenzivní.

Listy je možné popsat jmény osob nebo jinými slovy (například vyjádřeným strachem), případně je pokreslit nebo na ně nalepit fotografie osob nebo například obrázky z časopisů, které by vyjádřily to, co chce dítě sdělit.

5. Plakát „Dobry den/špatný den“

Obrázek 39 Plakát Můj dobrý den/špatný den

Tento pracovní list se dobře využívá při počátečním kontaktu (prvním setkání) s dítětem nebo dospívajícím. Dítě nebo dospívající a dospělý pracovník má možnost o sobě vyprávět, sám (samo) se rozhodne, co o sobě chce sdělit.

⁴³ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Bližší postup využití tohoto pracovního listu pro tvorbu jednostránkového profilu je uveden v části A.1. Konkrétně je výhodné využití při zjišťování možností podpory dítěte nebo dospívajícího, tedy pro získání dobrých informací pro třetí část jednostránkového profilu (jakou podporu bych si přál/a).

6. Vyprávím lidem o sobě

V tomto pracovním listu dítě nebo dospívající doplní, jaké základní informace by o sobě chtěl(o) sdělit, když se má představit.

Jedná se o kratší a jednodušší, ač méně podrobnou, alternativu k zahájení spolupráce vytvořením jednostránkového profilu (viz část A.1).

Dítě nebo dospívající, ale i s ním pracující dospělý, se rozhodne, které tři věci by o sobě chtěl/o říct někomu, s kým se nově setkal/p – tedy například právě svému protějšku v dané situaci. Do druhé části listu pak může napsat, na co by se chtěl/o svého komunikačního partnera v dané situaci zeptat.

Vyprávění lidem o sobě...

Představ si, že se s někým vidíš poprvé. Přemýšlej o třech věcech, které bys mu o sobě mohl/a říct

1
2
3

Představ si, že bys ses chtěl/a o někom něco dozvědět. Vymysli tři věci, na které by ses ho mohl/a zeptat.

1	?
2	?
3	?

44

Obrázek 40 Pracovní list Vyprávění lidem o sobě...

Při práci s tímto listem – opět po vyplnění listu jak dítětem, tak dospělým – mluvíme o tom, co jsme o sobě sdělili. Dospělý odpoví na otázky, které mu dítě v druhé části listu položilo, a požádá dítě, aby odpovědělo na jeho otázky (nenutí je, pokud odpovídat nechce). V tuto chvíli už se oba partneři o sobě dozvěděli základní věci z pohledu toho druhého – tedy z jiného pohledu, než sociálnímu pracovníkovi či speciálnímu pedagogovi nabídl spis dítěte.

⁴⁴ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Pro dítě nebo dospívajícího mohou být informace předané při tomto setkání díky pracovnímu listu dost možná vůbec jedinými, které o příchozím dospělém měl/o. Dítě by tedy v tuto chvíli mělo získat pocit, že je nejen objektem situace, ale je i jejím účastníkem, je partnerem dospělého v tom, na čem spolu budou dále pracovat. Může získat pocit zpravomocnění, pocit, že má vliv na to, jak je vnímáno a co se o něm dospělý dozvídá.

Tento pracovní list je tak trochu úvodní aktivitou k následujícím „negativním pracovním listům“ (viz například F.8 nebo F.16 či jakákoli jiná aktivita zaměřující se na zjištění negativních prožitků dítěte či dospívajícího). Zde se zaměřujeme na to, co má dítě rádo, co jej těší, co mu zlepšuje náladu – tím je dobré začít dříve, než přistoupíme k práci s negativy.

Také tento pracovní list je vhodné zadat jak dítěti, tak dospělému, který s ním pracuje – ať již je to sociální pracovník, speciální pedagog či jiný pracovník, ale například také rodič nebo pěstoun.

7. Co se mi líbí a co mě rozesmává

Obrázek 41 Pracovní list Líbí se mi a Musím se smát, když ...

Velice pravděpodobně se při společném povídání nad tím, co dítě a dospělí zaznamenali jako oblíbené či to, co je rozesměje, podaří uvědomit si ještě řadu dalších „dobrých“ věcí v životě dítěte, podpořit ho ve vybavování si dalších příjemných zážitků a pocitů, a to skrze sdílení zkušeností obou.

Tento list je možné použít u dítěte opakovaně, při různých příležitostech, v různých fázích společné práce s ním. Také zde se doporučuje zpracování listu jak dítětem, tak dospělým, který s ním pracuje.

⁴⁵ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

8. Co nemám rád(a) a co mě rozpláče

Tento „negativní“ (tedy na negativa zaměřený) pracovní list je určen k tomu, aby pracovníkovi pomohl zjistit, co dítě nemá rád/o, z čeho je smutné. Pokud je dítě schopno pojmenovat a popsat, z čeho má nepříjemné pocity, už samotný proces vyslovení (či napsání nebo nakreslení) dané skutečnosti je pro ně úlevný.

Nemám rád/a, když

Chtělo se mi plakat, když...

46

Obrázek 42 Pracovní list Nemám rád/a, když a Chtělo se mi plakat, když ...

Pracovník tím nabízí dítěti nebo dospívajícímu možnost sdílet obavy, frustrace a negativní zkušenosti. Současně je důležité nejen pracovat s tímto listem jako s jednorázovým cvičením, ale i následně, bez dítěte, se nad odpověďmi a sděleními dítěte zamyslet a analyzovat je.

Výsledky této analýzy pak pracovník začlení do plánu další práce s dítětem. Při následujícím setkání už by měla být práce s dítětem směřována s ohledem na reflexi toho, co bylo při tomto sdílení negativního zjištěno.

U tohoto listu je navýsost důležité, aby pracovník empaticky sledoval reakce dítěte a reagoval na jeho aktuální potřeby – umožnil mu povídat si o tom, o čem si povídat chce, umožnil mu vyplakat se, vyvztekat se, aby ho vzal třeba ven na hřiště nebo na trampolínu, aby ze sebe „vydupalo“, vyskákalo či jinak fyzicky uvolnilo negativní emoce, které v něm byly nastřádané a mohou se díky této aktivitě dostat na povrch. Rozhodně se nedoporučuje utěšovat dítě ve stylu „to bude dobré“, „už je to za tebou, tak už na to zapomeň“; nedoporučuje se ani popsanou zkušenost dítěte bagatelizovat („však se tolik nestalo“) ani se snažit přivést dítě k objektivnějšímu pochopení jeho zkušenosti („však on to tak nemyslel, nechtěl ti ublížit“). Relevantní jsou tady jen pocity dítěte – a my mu nabízíme možnost je sdílet a podpoříme ho v jejich odžití.

U této aktivity je třeba, aby k ní, potažmo zejména k dítěti, pracovník přistupoval co nejvíce terapeuticky – aby se nesnažil zasahovat do pocitů dítěte a směřovat je jinak, než se ubírají, aby podstoupil ze situace a nechal dítě prožít, co prožít potřebuje, nabídl mu možnosti své emoce ventilovat a usměrnit, a v této situaci ho podpořil.

9. Jak udělat dokonalý den

List s aktivitou Jak udělat dokonalý den nám umožňuje dítě dobře naladit a dozvědět se více o jeho přáních, potřebách, snech, o tom, co by rádo ve svém životě mělo.

Jak udělat dokonalý den

Přemýšláme o tom, jak si pro sebe udělat dokonalý den

Jaké ingredience budeš pro svůj dokonalý den potřebovat?

Představ si, že jsi právě prožila svůj nejdokonalější den...
Popiš, co se dělo!

47

Obrázek 43 Pracovní list Jak udělat dokonalý den

Při této aktivitě je důležité dát dítěti dostatek času, aby se opravdu zamyslelo, „procítilo“ se do toho, jaké konkrétní věci by mu pomohly vytvořit opravdu dokonalý den. Také pracovník vypracovává svůj list Jak udělat dokonalý den.

Poté, co se dítě vyjádří a list vypracuje podle sebe, je vhodné si s ním o zaznamenaném popovídat a nabídnout vlastní reflexi na svůj vlastní list. Rozhodně není vhodné dítě doplňovat, neboť by mohlo získat pocit, že opravujeme to, co zaznamenalo, že tedy jeho představa není dost dobrá.

⁴⁷ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Jako doplnění, které nás napadá, když si takový den představíme, můžeme nabídnout pouze zpětné postřehy ke svému vlastnímu vypracovanému listu. Je zcela na dítěti, jestli se po zhlédnutí našeho listu a povídání si o obou rozhodne svůj vlastní dokonalý den ještě o něco doplnit či ho jinak upravit.

Je-li to možné, velmi doporučujeme na některé z dalších setkání připravit situaci, která byla podstatou dokonalého dne dítěte či dospívajícího, s nímž pracujeme. Pokud například dítě popsalo svůj dokonalý den jako den, ve kterém – kromě jiného – šlo na laser game, pak podle možností bychom s ním mohli na laser game zajít.

10. Návštěva v nemocnici

**Návštěva za mnou
v nemocnici** 🤒

Kdo chceš, aby přišel na návštěvu? ▼

Co chceš, aby ti přinesl? ▼

48

Obrázek 44 Pracovní list Návštěva za mnou v nemocnici

⁴⁸ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Tato aktivita nám poskytuje dobrou možnost zjistit, jakých svých potřeb v náročných situacích si je dítě vědomo a co opravdu potřebuje.

Pobyt v nemocnici může být pro dítě velmi traumatizující, protože kromě toho, že obvykle v případech hospitalizace se cítí fyzicky hodně zle, je v této své ‚slabé chvíli‘ navíc vytrženo z prostředí, na které je zvyklé.

Pokud má dítě podobnou zkušenost nebo se do této situace dokáže dobře vžít, bude reflexe na takovou situaci formou vypracování této aktivity velmi přínosná a umožní nám dítě lépe poznat a pochopit.

11. V čem jsem dobrá/dobrý a kdy se cítím trapně

Jsem velmi dobrý/á v

Cítím se hloupě, když...

49

Obrázek 45 Pracovní list Jsem velmi dobrý/á v a Cítím se hloupě, když ...

⁴⁹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Při této aktivitě nabízíme dítěti možnost uvědomit si a pojmenovat své dobré a silné stránky, přičemž na cokoli z dítětem uvedeného reagujeme zcela přirozeně, bez komentářů či zpochybňujícího úsměvu.

To je velmi důležité upozornění zejména pro dospělého, který dítě dobře zná a který si může být vědom, že dítě možná není objektivně v dané oblasti tak dobré, jak uvádí – nicméně jeho sdělení přijímáme přesně takové, jaké je, v žádném případě je nezpochybňujeme ani se je nesnažíme regulovat nebo „napasovat“ do nějakých objektivizačních hranic.

Tuto aktivitu je velmi vhodné využít v počátcích vytváření vztahu s dítětem založeného na důvěře, jelikož nás dobře informuje o tom, v jakých situacích či z jakých postojů či výroků se dítě necítí dobře, a měli bychom se jich tedy vyvarovat a vztah s dítětem jimi nezatěžovat.

12. Mé přání a mé oblíbené jídlo

The image shows a worksheet with two main sections enclosed in a dashed border. The top section has a blue border and contains the text 'Kéž by mi někdo dal krabici s dárkem, ve které by byl...' next to a blue gift box icon with a question mark. The bottom section has a green border and contains the text 'Moc rád/a jím' next to a yellow smiley face icon with a plate of food. A small number '50' is located at the bottom right of the green section.

Obrázek 46 Pracovní list s mým přáním a oblíbeným jídlem

Při této aktivitě máme možnost se dozvědět, jaká jsou některá přání dítěte.

Dítě možná do krabice ‚vloží‘ něco abstraktnějšího než jen fyzický dárek – například by to mohlo být přání jet někam na výlet nebo potkat se s nějakým kamarádem, který teď bydlí daleko.

Někdy se stává, že dítě do krabice ‚vloží‘ přání žít zase s rodiči (poté, co bylo z rodiny odebráno) nebo být s někým, kdo už nežije. V takovém případě je třeba reagovat velice empaticky a s ohledem na úroveň porozumění dítěte a jeho vývoj. Výhodné je, pokud má pracovník terapeutické dovednosti a zkušenosti, aby na případné otevřívání se trauma dítěte adekvátně zareagoval.

⁵⁰ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Všeobecně se nedoporučuje prožitky, pocity a přání dítěte bagatelizovat, dítě planě chlácholit, slibovat mu nereálné nebo ho ujišťovat, že se jeho přání splní, pokud tu jistotu nemáme.

13. Můj nejhezčí den

Obrázek 47 Obrázek mého nejhezčího dne

Tuto aktivitu je vhodné opět realizovat po boku dítěte – tedy dítě kreslí nebo maluje svůj nejhezčí den a dospělý kreslí nebo maluje ten svůj. Je možné použít zde vyobrazenou šablonu, nebo i čtvrtku většího formátu.

Prostřednictvím této aktivity je možné dítě i sebe pozitivně naladit. Doporučuje se vytvořený obrázek/obraz dítěte pověsit například na stěnu v pokoji dítěte či na jiné vhodné místo podle výběru dítěte.

Analýzou výtvaru dítěte získáme další důležité informace o dítěti a o tom, co je v jeho životě pozitivní, čeho si cení. Následně pak máme možnost upravovat

---

⁵¹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

další aktivity v rámci práce s dítětem i v návaznosti na zjištění získaná při této aktivitě.

14. Můj báječný sen

Obrázek 48 Pracovní list Můj báječný sen

V rámci této aktivity dítě kreslí nebo maluje svůj krásný sen. Je výhradně na dítěti, jestli nakreslí něco ze svého reálného snu, který se mu zdál ve spánku, jestli nakreslí svůj sen ve smyslu přání do budoucna, nebo jestli zachytí něco ze svého denního snění. V každém případě však má jeho sdělení velkou vypovídací hodnotu.

Také tuto aktivitu používáme k lepšímu poznání dítěte a k vytvoření pozitivní atmosféry. Doporučuje se vytvořený obrázek/obraz dítěte uložit například do paměťové krabice nebo na jiné místo, které není volně přístupné náhodnému pozorovateli – přece jen se jedná o dosti intimní součást vnitřního světa dítěte.

⁵² Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Pokud dítě zachytilo něco ze svých přání nebo ambicí do budoucna, získáváme tím velmi výhodnou příležitost k tomu, abychom s dítětem o jeho představách hovořili, analyzovali, jaké má reálné možnosti a schopnosti a jaká podpora mu může být nabídnuta. Je-li to vhodné, můžeme ho také podpořit v určité systematické práci zaměřené na naplnění tohoto snu, například v pravidelné přípravě do školy, nabídnutí kroužku zaměřeného na rozvoj dovedností, které by v budoucnu mohlo potřebovat, pokud by chtělo svůj sen realizovat atd.

15. Legrační příhoda a mé přání do budoucna

The worksheet consists of two rectangular boxes stacked vertically, enclosed in a dashed border. The top box has a blue border and contains the text 'Legrační věc, která se stala v naší rodině, byla...' followed by a laughing face emoji. The bottom box has a yellow border and contains the text 'Až vyrostu, chci...' followed by a sad face emoji with a question mark in a speech bubble. The number '53' is printed at the bottom right of the dashed border.

Obrázek 49 Pracovní list Legrační příhoda a mé přání do budoucna

Tato aktivita více reflektuje zkušenosti dítěte z rodiny, ve které vyrůstá, ať už je to rodina biologická či náhradní. S minimální úpravou je možné ji použít také u dítěte, které vyrůstá v ústavním zařízení.

⁵³ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Dáme dítěti dostatek času, aby si rozmyslelo, jakou legrační rodinnou (či jinou) historku chce do pracovního listu zaznamenat.

Má-li dítě potřebu zaznamenat více situací či alespoň o nich mluvit, umožníme mu to. Stejně tak mu vyhovíme, pokud chce využít jiný formát výsledného výtvaru než tento pracovní list, a podle možností ho podpoříme ve výběru výtvarné techniky, kterou si pro zachycení veselé rodinné situace přeje využít.

Stejně jako u některých jiných aktivit je možné, aby dospělý vypracovával svůj vlastní pracovní list – záznam veselé historky z rodiny po boku dítěte. Dává mu tím neverbálně najevo, že je ochoten se dělit o některé části svého soukromí, že má také svůj vlastní osobní život a není ‚jen‘ někým, kdo s dítětem pracuje. Pro dítě se tím dotváří plasticita obrazu speciálního pedagoga nebo sociálního pracovníka jako člověka a současně toho, že každý člověk má v životě více rolí. Děti totiž často vnímají pracovníka jako někoho, kdo má pouze roli sociálního (či jiného) pracovníka bez toho, že by si uvědomovaly, že každý z nás je především lidskou bytostí.

Dolní polovina pracovního listu je dobrým odrazovým můstkem k tomu, abychom zjistili, jaké jsou představy a přání dítěte, pokud jde o jeho budoucnost. Necháme zcela na rozhodnutí dítěte, zda zakreslí, co si do budoucna přeje ve svém osobním životě, nebo zda zobrazí nějakou představu o své budoucí práci, nebo zda zachytí úplně jinou složku svého budoucího života, například seberealizaci prostřednictvím koníčků, aktivismu v libovolné oblasti či představu svých budoucích úspěchů v jakékoli sféře činnosti.

K přáním a představám dítěte do budoucna se můžeme opakovaně vracet v průběhu své další práce s ním – získáme tím dobrou představu o tom, jak se přání dítěte vyvíjejí, nakolik se přibližují reálným možnostem dítěte, a zejména tím máme dobrou příležitost vést s dítětem rozhovory na téma jeho budoucího uplatnění a života a konstruktivně jej podporovat.

16. S čím potřebuji pomoci a čeho se bojím

The worksheet consists of two rectangular boxes stacked vertically, enclosed in a dashed border. The top box has a blue border and contains the text 'Rád/a bych, aby mi někdo pomohl...' in blue, followed by a sad yellow face emoji. The bottom box has a purple border and contains the text 'Bojím se...' in purple, followed by a yellow face emoji with a worried expression. The number '54' is printed in the bottom right corner of the dashed box.

Obrázek 50 Pracovní list S čím potřebuji pomoci a čeho se bojím

Na rozdíl od několika předcházejících aktivit se při této ocitáme na území strachů, neúspěchů a nedostatečné sebedůvěry či vnímání vlastního výkonu. Pokud dítě tento pracovní list vypracuje, získáme pravděpodobně velmi dobrou představu o tom, jakou podporu by potřebovalo.

Vzhledem k tomu, že právě otázka podpory je při práci s ohroženými dětmi či rodinami naprosto zásadní, mohou zjištění v rámci této společné aktivity představovat absolutní základ pro stanovení přístupu k dítěti a k práci s ním. Na základě těchto zjištění můžeme definovat a poskytovat podporu pro dítě (případně i jeho rodinu) velmi konkrétně a bez zbytečného plýtvání zdroji na oblasti, které nejsou pro ně tolik zásadní.

⁵⁴ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

17. Co rád/a dělám, když mám volno, a na co si rád/a hraji

Obrázek 51 Pracovní list Co rád/a dělám, když mám volno, a na co si rád/a hraji

Tato aktivita může být do jisté míry „odlehčovací“, umožňuje nám strávit s dítětem čas v pozitivním naladění a představách o tom, co nás baví dělat (nebo nedělat), když máme volno, a také o tom, co rádi předstíráme.

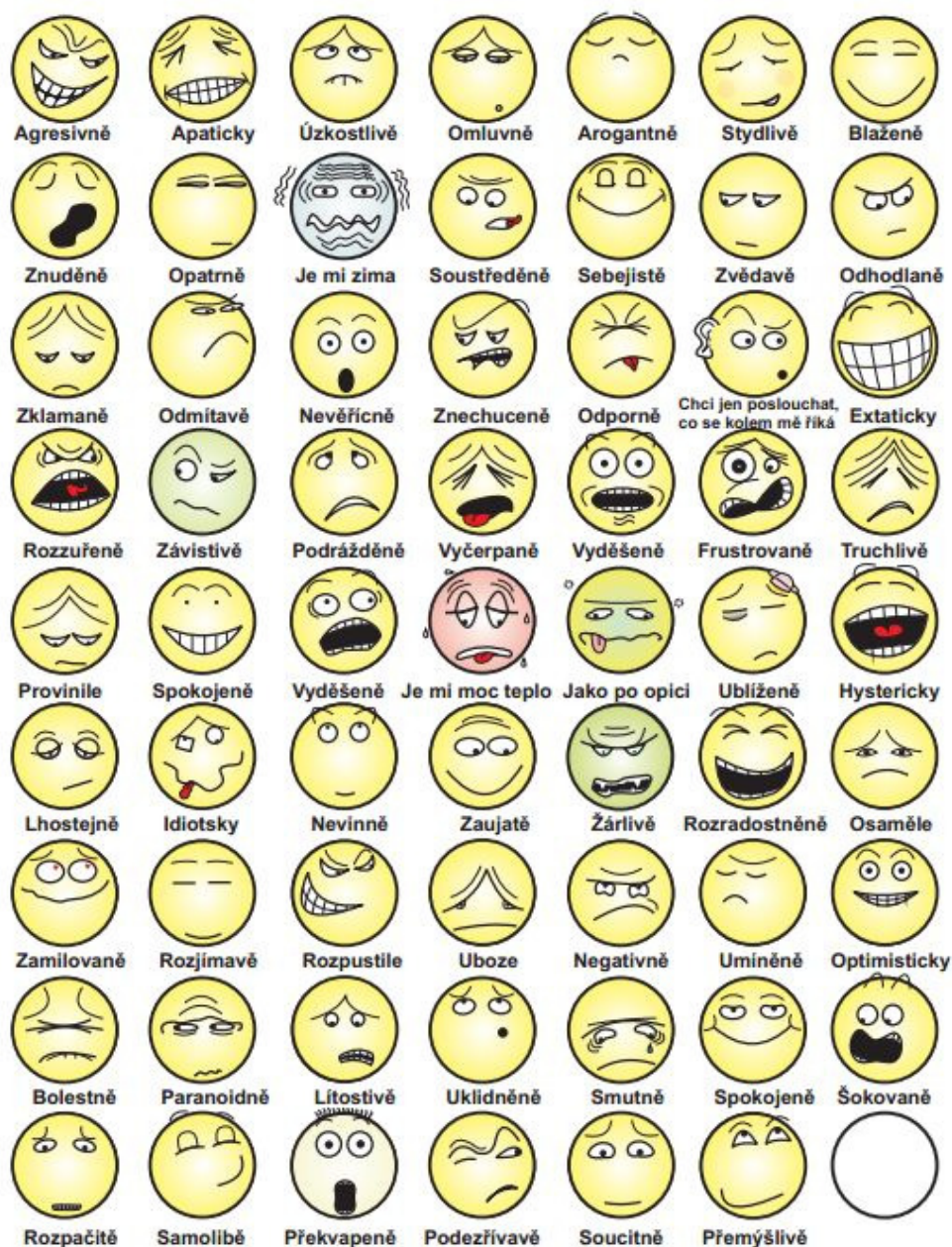
Od toho, co rádi předstíráme, co dítě rádo předstírá, se nám může podařit dopátrat se až toho, co takové předstírání dítěti přináší, před čím mu umožňuje se ochránit, od čeho odstoupit.

U této aktivity opět velmi záleží na zkušenostech a empatii pracovníka; aktivita může být buď zejména odlehčovací a zapůsobit na upevnění vztahu mezi pracovníkem a dítětem, nebo může pomoci otevřít nějaké důležité téma dítěte, s nímž mu pracovník následně pomáhá se vyrovnat.

⁵⁵ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

18. Jak se dnes cítím

Jak se dnes cítíš?

56

Obrázek 52 Pracovní list Jak se dnes cítíš

⁵⁶ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Tento přehled různých pocitů a nálad nám může sloužit jako rychlý identifikátor aktuálního stavu dítěte i našeho, jehož prostřednictvím si můžeme své aktuální pocity vzájemně sdělit.

Kromě poměrně vyčerpávajícího přehledu pocitů je vpravo dole ponechán jeden obličej prázdný, aby do něj dítě mohlo dokreslit své pocity, má-li tu potřebu nebo nenašlo-li odpovídající výraz mezi těmi uvedenými.

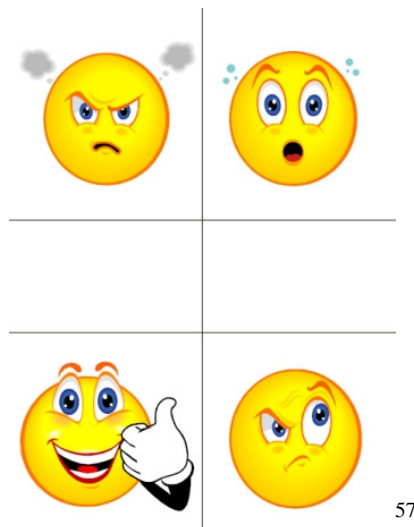
Podobnou funkci jako tento přehled pocitů může plnit také rituál tzv. palce, který se dobře osvědčuje zejména při setkáních v kruhu. Kruh, například ranní nebo odpolední, případně tzv. komunitní, se jako nástroj využívá při práci ve vzdělávacím programu Začít spolu a v některých dalších. Je to nástroj vhodný pro práci s atmosférou skupiny/třídy a dobře se využívá také pro různé sociální hry a společné diskuse.

Rituál palce spočívá v tom, že každý ze členů skupiny (většinou právě v rámci kruhu) ukáže, jak se aktuálně cítí, případně jak se cítil v jakékoli situaci, o které se v kruhu právě hovoří. Může využít jednu ze tří základních poloh: palec nahoru = skvěle, palec rovně = dobře i špatně, palec dolů = mizerně. Pochopitelně můžeme využít i jakýkoli jiný úhel sklonu palce k vyjádření nuancí. Vhodné je, když své pocity tímto způsobem sdělí i ten, kdo skupiny vede, tedy obvykle dospělý – učitel, sociální pracovník, speciální pedagog aj.

Rituál palce jako barometr aktuálního rozpoložení je vhodné používat i opakovaně v průběhu dne, zejména pokud například v rámci vyučování probíhá kruh ranní a kruh odpolední. Tím můžeme snadno zjistit, v jakém rozpoložení dítě do školy přišlo a v jakém z ní odchází domů.

Záleží pak na jednotlivém pracovníkovi, zda umožní dětem kromě vyjádření se touto symbolickou zkratkou také o svých pocitech promluvit nebo říci, z čeho podle nich vyplývají, pokud mají tu potřebu. Pokud je slovní komentář dovolen, rozhodně by měl být možností, ale neměl by být vyžadován. U některých méně sdílných či méně průbojných dětí může tento rituál působit jako prostředek ke sdílení, ovšem kdybychom na slovním komentáři trvali, mohli bychom dítě inhibovat.

19. Rychlá reflexe pocitů a situací

Obrázek 53 Pracovní list pro rychlé reflektování pocitů a situací

Podobně jako předchozí přehled pocitů slouží i tento pracovní list jako rychlý barometr aktuálního rozpoložení. Obsahuje však výrazně omezenější výběr a můžeme ho využít buď jako pomůcku k vyjádření pocitů, nebo obecněji k povídání o pocitech.

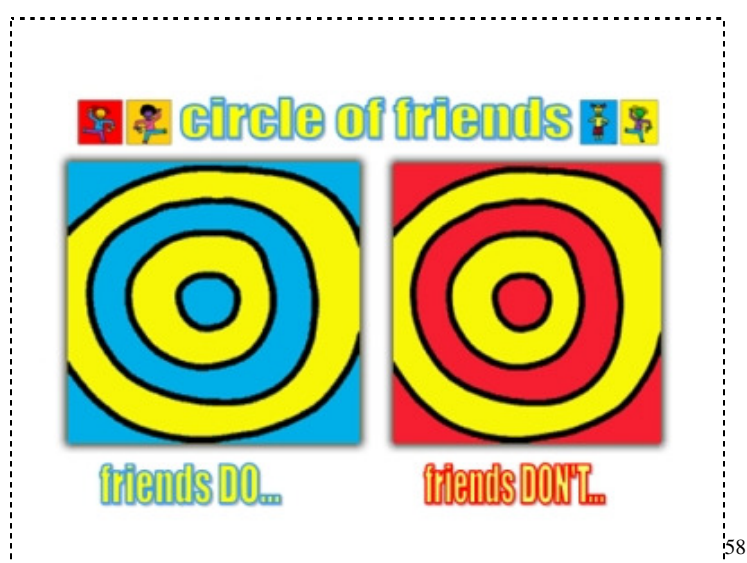
Při druhém způsobu použití, tedy k obecnější práci s pocity a získávání náhledu na ně, můžeme s dítětem mluvit také o tom, *v jakých situacích* jsou jeho pocity takové, jak vyjadřuje obrázek. To nám velmi pravděpodobně umožní dítě blíže poznat a porozumět mu, případně i zjistit, co jej ohrožuje či jaké situace špatně zvládá, s jakými pocity se těžko vyrovnává apod.

---

⁵⁷ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

20. Co přátelé dělají a čeho se mají vyvarovat

Pracovní list o kruhu přátel dítěte či dospívajícího je vhodný, pokud se chceme podrobněji zaměřit na otázku blízkých vztahů dítěte s vrstevníky a jinými lidmi, které řadí mezi přátele – například v situaci, kdy z rozhovoru či práce s dítětem zjistíme, že aktuálně řeší nějaké vztahové problémy s přáteli.

Obrázek 54 Pracovní list o přátelství

Modrý terč je polem, kam může dítě vepsat či nakreslit, co přátelé DĚLAJÍ – co se v přátelství smí, očekává, cení.

Červený terč je naopak polem, kam může dítě vepsat či nakreslit, co přátelé NEDĚLAJÍ – co se v přátelství nesmí, nedělá, necení, co může ublížit.

Tento list může být užitečný jednak k rozklíčování určité složitější vztahové situace u dítěte nebo dospívajícího, jednak může pomoci navodit díky rozklíčování situace hlubší rozhovor na téma konkrétní situace dítěte, což dítěti umožní se svěřit, vypovídat, ulevit si. Tím mu umožníme získat náhled na situaci dosud potenciálně tíživou, která mohla být zdrojem trápení. Dítě tak má možnost dozvědět se, že

⁵⁸ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

problémy s přáteli řeší téměř každý člověk, že to není ojedinělá zkušenost dítěte, neznamená to tedy, že snad selhává nebo je horší.

Při práci s tímto listem si může dítě také případně možná úplně poprvé ujasnit základní „zásady“ přátelských vztahů – tedy i to, co ono samo do přátelství vkládá, co možná do něj vnáší, ale není to pro daný vztah přínosem.

Při hlubší sebereflexi se dítě případně můžeme samo dobrat až k uvědomění, že v určitém vztahu nebo situaci se spřátelenou osobou selhalo, udělalo něco, co nemělo, nebo naopak neudělalo, co se od něj očekávalo.

Dítěti nebo dospívajícímu můžeme v následném rozhovoru pomoci konkrétní situaci pochopit, zorientovat se v ní, pomoci mu ulehčit od případného pocitu viny, podpořit ho v tom, že je lidské chybovat.

Osvědčuje se, když příliš na sebe náročnému dítěti ‚dovolíme‘ (nastavíme) určitý denní ‚limit‘ chyb, které jsou v pořádku: ‚Můžu udělat deset chyb denně, je to normální‘. S touto afirmací u sebe běžně pracují i někteří dospělí. Tato afirmace je užitečná zejména u osob, které mají sklony k perfekcionismu; řada dospělých sděluje, že je pro ně vědomí, že mohou dělat chyby, velmi osvobozující.

21. Můj pustý ostrov

Pracovní list Na mém pustém ostrově se dá velmi účinně využít, když se snažíme zjistit, jak se dítě cítí, pokud jde o jednotlivé lidi, s nimiž žije nebo přichází do styku. Zejména mapujeme-li situaci dítěte nebo dospívajícího ve vztahu k dospělým a jiným důležitým osobám v jeho životě, můžeme se dobrat velmi užitečných výsledků, například zjistit, komu dítě důvěřuje, či naopak koho by ze svého života raději „vystěhovalo“ na pustý ostrov – a proč.

Obrázek 55 Pracovní list Na mém pustém ostrově

Popis práce s pracovním listem:

1. Dítěti vysvětlíme význam jednotlivých ostrovů. Ostrov s lodičkou má všechny zdroje – je tam dostatek vody, jídla, strom, lodička, kterou obyvatel ostrova může používat podle vlastního rozhodnutí ... Ostrov v popředí lodičku nemá, takže na něj může přijet někdo na lodičce na návštěvu, ale obyvatel ostrova sám se vydat na jiný ostrov nemůže. Ostrov vpravo je zdevastovaný a krouží kolem něj žraloci – nikdo tam tedy nemůže ani připlout na lodi, ani obyvatel tohoto ostrova nemůže sám z něj odjet na jiný ostrov.
2. Promluvíme si s dítětem o důležitých osobách v jeho životě a pak ho necháme vybrat ostrov, na kterém by chtělo žít, a zeptáme se ho, proč si ho vybralo.

⁵⁹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

3. Pak může nakreslit nebo napsat, s kým na tom ostrově bude žít. Má-li dítě zájem sdělit důvody svého výběru, podpoříme jej.
4. Dále dítěti nabídneme možnost, aby některé lidi ze svého okolí nechalo žít na nějakém z ostrovů, kde by daného člověka vídalo pouze občas.
5. Další nabídkou pro dítě je pak umístit někoho na ostrov, který nemá loď, a tedy nemůže za dítětem nikdy připlout, bude pryč navždy?

Zkušený a empatický pracovník s dítětem může pomocí této aktivity velice dobře zmapovat interpersonální vztahy dítěte s klíčovými osobami, jež se v jeho životě vyskytují, a dále s nimi pracovat – jak v oblasti zjištěných informací a případných následných nezbytných opatření, tak podporou dítěte při chápání těchto vztahů a jejich analýze s dítětem.

Dítě můžeme díky tomuto nástroji účinně podpořit v tom, aby se s některými vztahy či situacemi ve svém životě vyrovnalo, srovnalo si je a ideálně je i přijalo.

Tento pracovní list umožňuje velmi dobře získat pojem o tom, jaké jsou jednotlivé vztahy dítěte s důležitými osobami v jeho životě.

V konkrétním případě desetiletého chlapce například sociální pracovníce získala z informací od dítěte určitý dojem o tom, jaké jsou jeho vztahy v rámci rodiny. Z rozhovoru vyplynulo, že otec jej bije a kope a bratr se s ním pere. Chlapec si po dokončení sezení všiml pracovního listu s pustým ostrovem a sám si vyžádal, že s ním chce pracovat. Umístěním sebe samotného na ostrov s lodičkou bylo pro jeho klíčovou pracovníci překvapením – předpokládala totiž, že by na ostrově chtěl být například se svým starším bratrem. Nicméně staršího bratra chlapec umístil na odříznutý ostrov, tedy zcela mimo dosah! Naopak u otce pracovníce čekala, že se ocitne na odříznutém ostrově, zatímco chlapec jej umístil na ostrov vpředu, tedy bez lodičky, ale s možností příjezdu. Hovorem nad tímto listem se pracovníce dozvěděla něco, co z rozhovoru předtím nevyplývalo: že sice otec chlapce denně fyzicky tvrdě trestá, nicméně pořád ještě by s ním chlapec chtěl zůstat v kontaktu do té míry, jak to sám zvolí – tedy nechat si možnost na otcův ostrov někdy přijet na návštěvu a podle vlastního rozhodnutí zase kdykoli odjet. U staršího bratra však nechtěl žádný kontakt – bratr jej sice na rozdíl od otce nenapadal úplně každý den, ale chlapec s ním

nechtěl být v žádném vztahu kvůli tomu, jakým způsobem jej fyzicky napadal a ponižoval. Chlapec chtěl opravdu žít sám na svém ostrově, protože pouze o samotě se cítil být v bezpečí. Pracovnice reflektuje, že vztahová dynamika zjištěná pomocí tohoto pracovního listu se o dost liší od dynamiky vyjádřené v rámci rozhovoru.

22. Mapa vzteku

Mapa vzteku je pracovní list určený spíše pro děti středního a staršího školního věku a dospívající, ačkoli s určitou úpravou by se dal využít i u dětí mladších.

Vypracování tohoto listu by mělo probíhat ve spolupráci dítěte a dospělého, přičemž dítě by si mělo samo určit, nakolik chce pracovat samo pouze s podporou dospělého na vyžádání, nebo nakolik chce pracovat pod jeho vedením.

Your name _____

Anger Map

What kind of face do you have when you are angry? ▼

What things do you say? ▼

How do you behave when you're angry? ▼

_____

_____

_____

_____

What happens to your body when you're angry? ▼

_____

_____

Other ways of handling my anger

▶ _____

What could your anger help you to achieve? ▼

_____

Have you learnt anything about your anger? ▼

_____

What helps when you're angry?

60

Obrázek 56 Pracovní list pro dospívající Mapa vzteku

Tento list umožňuje dítěti, aby se skrze odpovídání na otázky v něm uvedené zamyslelo nad tím, co se s ním děje, když se zlobí – nad svými pocity, fyzickou reakcí těla, nad motivy využívání vzteku za určitým cílem a podobně. Pokud se podaří, aby dítě tento list prošlo na základě reflexe svých skutečných zkušeností a pocitů, umožní mu to získat značný náhled na své jednání v situacích, kdy ho zaplaví emoce vzteku.

⁶⁰ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Po vypracování je vhodné tento list a zejména informace jím získané využít pro další práci s dítětem na zvládnání zloby i na vytváření většího pochopení pro to, že i ostatní mohou prožívat zlobu, a v důsledku toho nám třeba říct něco, co nám ublíží a co by za normálních okolností ani neřekli.

S největší pravděpodobností však už samotný náhled dítěte na to, co prožívá na různých svých úrovních ve chvíli zloby, mu dá určitou schopnost sebereflexe vlastního chování v těchto situacích.

23. Pěstuji si svůj pocit štěstí

Pracovní list Pěstování pocitů štěstí (v příloze obsažen v české verzi) nám v práci s dítětem nebo dospívajícím pomůže identifikovat, co právě jeho naplňuje pocitem štěstí – nebo co mu k pocitu štěstí chybí.

Současně se tím dítě nebo dospívající samo/sám sebe poznává, učí se orientovat v sobě samém. Empatickému a zkušenému pracovníkovi se tím otevírá široké pole působení směrem k tomu, jak dítě nebo dospívající vnímá pocit štěstí, jak si jej uvědomuje (zda ve chvíli, kdy jej aktuálně prožívá, nebo až *ex post*).

61

Obrázek 57 Náhled pracovního listu k aktivitě Pěstuji si svůj pocit štěstí

Pracovník i dítě si díky této aktivitě lépe uvědomí, jaké příznaky prožívání „pocitu štěstí“ má, a snažit se přijít na to, jak si může dítě nebo dospívající tento pocit lépe uvědomovat, připomínat si jej, prodlužovat jeho působení, záměrně odfiltrávat faktory, které by jeho prožívání mohly narušit či ukončit apod.

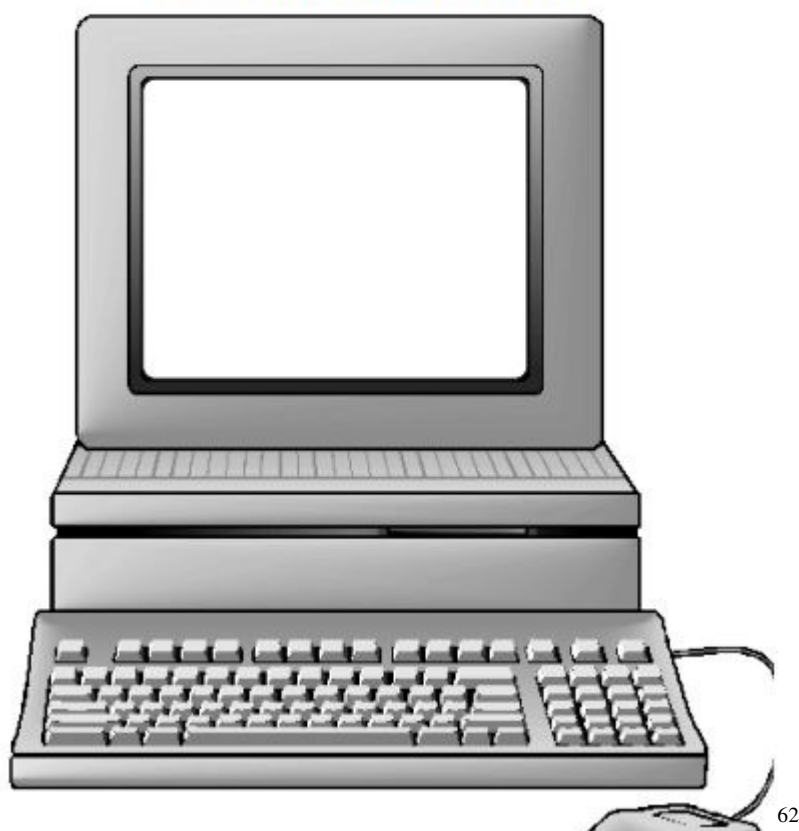
---

⁶¹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

24. Moje největší tajemství

Tajný počítač

Stiskni zvláštní klávesu na mém počítači,
ukáže ti mé největší tajemství

Obrázek 58 Pracovní list Tajný počítač

Tato aktivita nám umožňuje seznámit se s něčím, co je pro dítě důvěrné, co nesdílí úplně často ani úplně s každým; možná nám může ukázat i něco, co dítě nesdílí vůbec.

---

⁶² Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Využití této aktivity je vhodné zařadit do práce s dítětem či dospívajícím až po navázání vztahu založeného na důvěře. Současně je třeba respektovat rozhodnutí dítěte tuto aktivitu nerealizovat. V tomto případě ji můžeme nabídnout později, až se vztah více rozvine.

Dospělý, ať už v jakékoli pozici – jako rodič, pěstoun, učitel, speciální pedagog, sociální pracovník, psycholog aj. – nikdy nesmí informace, které od dítěte získá, použít proti němu. Jakákoli vytvořená či rodící se důvěra by tím byla hluboce narušena. U této aktivity platí toto pravidlo ještě důrazněji!

Velmi podobně laděná i cílená je tato aktivita s ukrytým tajemstvím ve skříni, při které dítě také přemýšlí o tom, co je pro něj tajemstvím, co ukrývá před ostatními lidmi – a dává mu možnost toto ‚tajemství‘ sdílet a možná si tím i ulevit či získat náhled někoho dalšího.

25. Moje tajná skříňka

Tohle bych si schoval/a do své tajné skříňky...

63

Obrázek 59 Pracovní list s tajnou skříňkou dítěte/dospívajícího

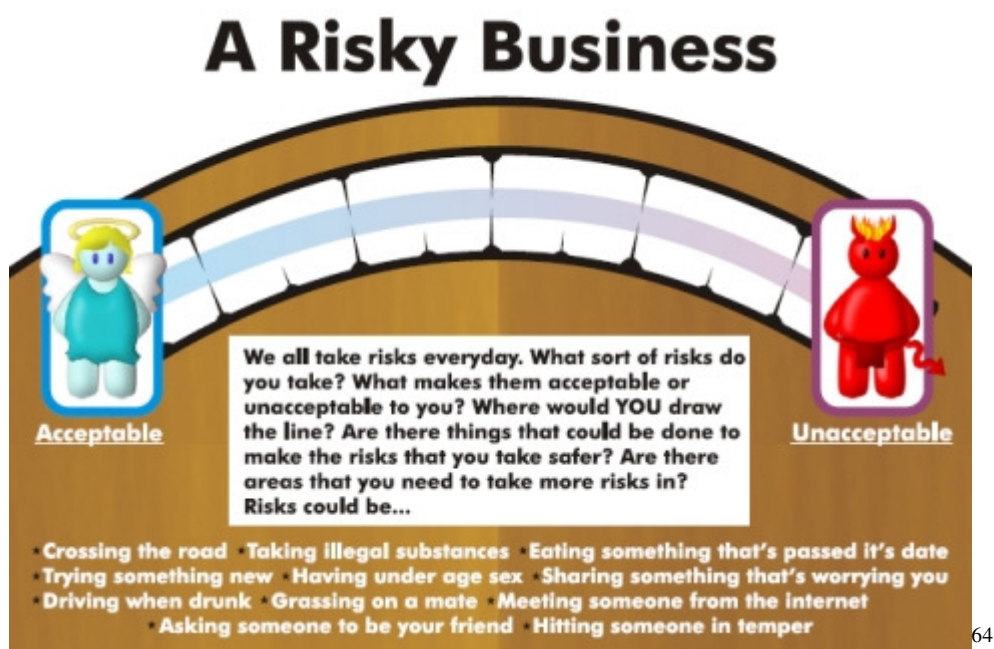
Děti mají tendence tajit věci, které utajení úplně nepotřebují, ale utajováním se z nich může stát tíživé tabu, jehož odhalení se dítě děsí. Tímto tedy získává možnost svého ‚kostlivce ve skříni‘ ze skříně (v této aktivitě téměř doslova) vytáhnout na denní světlo a získat podporu dospělého pracovníka. Dospělý pracovník by měl být schopen empaticky na zjištěné tajemství zareagovat, nabídnout dítěti náhled a ulehčit mu sdílení tím, že mu nabídne pochopení. Velmi pravděpodobně jej

⁶³ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

bude moci ujistit také o tom, že ukrývané není tak děsivé, jak se zdá, případně i nabídnout řešení, na něž dítě samo nedohlédlo.

26. Barometr rizikového chování

Tento barometr rizikového jednání je vytvořen pro děti staršího školního věku a dospívající, případně i mladé dospělé, kteří (možná) nemají dostatečnou reflexi, pokud jde o důsledky vlastního chování.

Obrázek 60 Pracovní list s barometrem rizikového chování

S touto aktivitou se pracuje prostřednictvím hovoru dospělého a dítěte nebo dospívajícího s pomocí barometru, na kterém dítě zaznamenává své odpovědi na dané otázky a který oběma slouží jako odrazový můstek pro analýzu jednotlivých rizik, která jsou součástí života daného dítěte nebo dospívajícího.

⁶⁴ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

U každé uvedené činnosti, například přecházení ulice, užívání zakázaných látek, donášení na spolužáka, řízení pod vlivem alkoholu, sdílení něčeho, co dítě nebo dospívajícího trápí, vyznačuje dítě na barometru, nakolik je daná činnost pro něj přijatelná nebo nepřijatelná.

Práce s touto aktivitou, která může být sama o sobě náplní celého jednoho setkání pracovníka s dítětem, velmi pravděpodobně poskytne určitá vodítka k tomu, nakolik rizikově se dítě nebo dospívající ve svém životě chová. Současně umožňuje pracovníkovi, aby nementorujícím a nepoučujícím způsobem dítě či dospívajícího informoval o rizicích jeho chování a jeho možných důsledcích.

27. Kouzelná hůlka

Obrázek 61 Pracovní list o tom, co by dítě změnilo, kdyby umělo čarovat

⁶⁵ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Tuto aktivitu také zařazujeme až poté, co se začíná vytvářet vztah mezi dítětem a pracovníkem založený na důvěře. Dává nám možnost se dozvědět o tom, co dítěti nevyhovuje, nelíbí se mu, nemá rádo, v čem se necítí dobře.

V optimálním případě navážeme na tuto aktivitu diskusí o tom, co jsme se skrze tento nástroj dozvěděli. Dítě nejen vyslechneme, ale můžeme mu poskytnout reflexi na jeho problém a ujistit ho, že pro něj máme porozumění.

Pozor na bagatelizování toho, co dítě identifikovalo jako něco, co by rádo změnilo! Reflexe by neměla v žádném případě obsahovat hodnocení.

28. Klíčové otázky dítěte v péči mimo rodinu

Tento list je dostatečně návodný a vysvětlující, proto není třeba jeho hlubší analýza. Může sloužit jako vhodný prostředek pro povídání o historii dítěte, které se srovnává s tím, že vyrůstá mimo svoji biologickou rodinu.

Ve zde uvedeném podání je aktivita vhodná zejména pro děti staršího školního věku a dospívající. Současně je možné si list upravit či zjednodušit tak, aby byl dobře využitelný i u dítěte mladšího.

Proč?

Datum _____

Proč jsem musel/a jít do péče? Tohle je velmi důležitá otázka; může to být otázka, na niž opravdu budete chtít odpověď. Může být mnoho různých důvodů, a různí lidé na to mohou mít zcela odlišné názory. Jejich odpovědi jsou součástí obrázku. Je to prostor, kde si můžeš všechny ty odpovědi uchovat na dobu, kdy je budeš chtít vědět nebo zjistíš, že o této otázce přemýšlíš:

Moje sociální pracovníce si myslí, že to bylo proto, že ...

_____

Moje maminka si myslí, že to bylo proto, že...

_____

Můj tatínek si myslí, že to bylo proto, že

_____

Můj pečovatel/moje pečovatelka si myslí, že to bylo proto, že

_____

Já si myslím, že to bylo proto, že

_____

66

Obrázek 62 Pracovní list se zásadními otázkami kolem umístění dítěte do péče

⁶⁶ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

29. Jak se cítím někde, kam nepatřím

Pocity

Jak si myslíš, že by ses cítil/a jako cizinec/cizinka v místě, které neznáš?

Přemýšlej o třech slovech, kterými bys popsal/a, jak by ses cítil/a jako cizinec/cizinka...

Jaké jsou některé z důležitých věcí, které bys potřeboval/a vědět?

--

Co by ti pomohlo cítit se na novém místě dobře?

--

67

Obrázek 63 Pracovní list o pocitech dospívajícího v nových situacích a na neznámých místech

Tato aktivita je určena pro děti staršího školního věku a dospívající. Umožňuje nám formou povídání dozvědět se, co dítě prožívá v situacích, které jsou pro ně nové, při setkáních s neznámými lidmi, přechodu do nového prostředí.

⁶⁷ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

Současně nabízí dítěti i nám možnost uvědomit si, jak v takové situaci a při těchto pocitech dítě či dospívající reaguje, co potřebuje, co by mu mohlo pomoci, jaká informace by mu pomohla se zklidnit a překonat obavy.

30. Já v televizi

Aktivita ‚Já v televizi‘ má velmi široké využití a je vhodné ji dítěti nabídnout s určitým odstupem i opakovaně.

Obrázek 64 Náhled pracovního listu Já v televizi

Má-li dítě k dispozici tuto televizi, která je jen o něm, ideálně doplněnou o dálkové ovládání, má řadu možností, jak o sobě ‚vysílat‘. Může vysílat zábavný pořad o sobě, může vysílat soutěž, sportovní přenos, zprávy o sobě, může vysílat vlastní medailónek, může vysílat psychologický thriller o svém životě, může vysílat pohádku pro děti o svém životě, která bude mít šťastný konec... možností je opravdu nepřeberné množství.

Právě proto je vhodné dítěti aktivitu nabídnout po čase znovu – je velmi pravděpodobné, že od posledního vysílání se dítěti některé věci rozležely, jiné

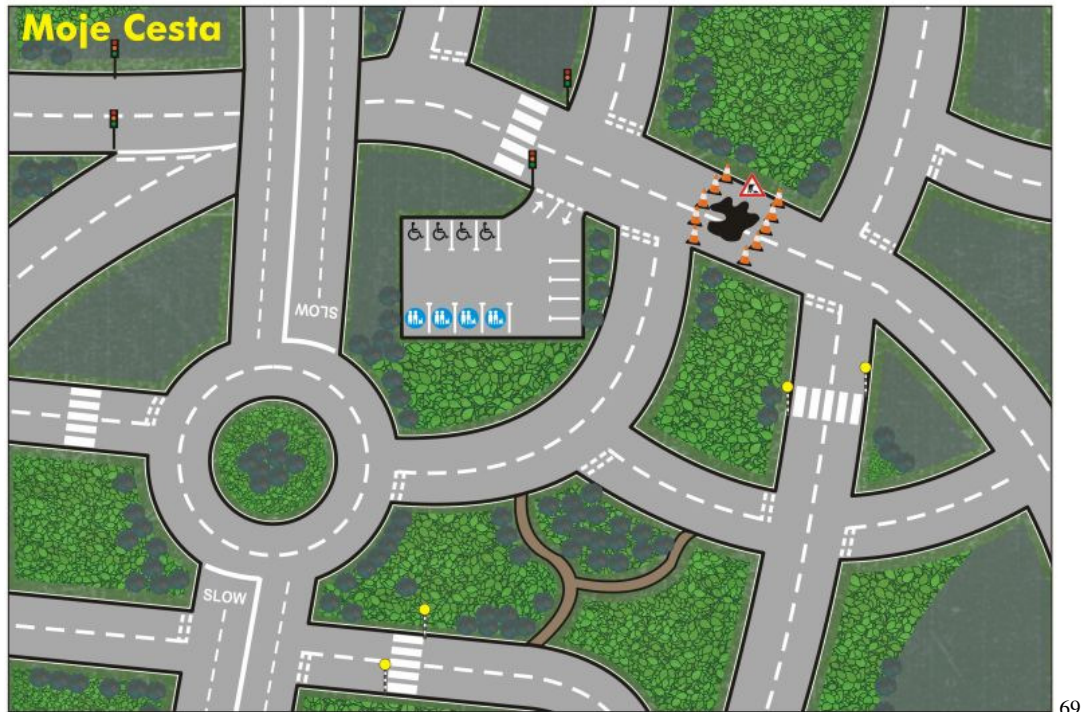
⁶⁸ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

vypluly na povrch, význam dalších trochu vybledl... a dítě tak velmi pravděpodobně zvolí při každém vysílání jiný program.

Prostřednictvím této aktivity máme možnost procházet s dítětem různými fázemi a událostmi jeho života bez toho, abychom do programu vysílání zasahovali. Plně respektujeme rozhodnutí dítěte, zda nějakou pasáž programu převine rychle dopředu, zda se někde vrátí zpět. Respektujeme jeho potřebu vysílání zastavit nebo úplně vypnout. Všimneme si jeho rozhodnutí nějakou událost přeskocit i toho, jakou událost si přehraje znovu... Budeme mu pozorným a plně přijímajícím divákem.

Dítěti následně nabídneme, zda chce o některém programu z vysílání mluvit. Dítě se může rozhovoru účastnit i nadále skrze televizní obrazovku. Plně je necháme rozhodnout o tom, jakým směrem se bude případná následná konverzace ubírat, nebudeme se snažit zaměřit na nějakou událost či část programu, která nám přišla důležitá. Stále máme na paměti, že tento televizní kanál je ‚televize o mně‘ daného dítěte a že nemáme vysílací práva ani nejsme scénáristy jeho programu.

31. Moje cesta

69

Obrázek 65 Náhled pracovního listu se silnicí jako paralelou životní cesty dítěte

Aktivita ‚Moje cesta‘ může být dobrým začátkem, jakousi zkrácenou verzí, práce se životním příběhem dítěte.

Práce se životním příběhem je pravidelná, průběžná a dlouhodobá spolupráce s dítětem nebo dospívajícím, kdy mu pomáháme shromáždit informace o jeho dosavadním životě, uspořádat je chronologicky, vyznat se v nich a porozumět jim. Při práci se životním příběhem je třeba, aby byl pracovník zkušený, empatický a měl terapeutický přístup. Velmi často se totiž může stát, že se znovu otevřou některá traumata, která dítě v dřívějších dobách zažilo a která má v sobě někde hluboko potlačena.

Aktivitu Moje cesta můžeme použít u jakéhokoli dítěte, pouze ji uzpůsobíme jeho věku. Dítě si vybere autíčko a rozhodne se, odkud bude vyjíždět. Může vyjet od

⁶⁹ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

chvíle svého narození (či početí), ale také se může rozhodnout vyjet od aktuálního okamžiku dozadu a postupně dojet až ke svému narození. Postupně budeme na trase přidávat jednotlivé podstatné události tak, jak chronologicky opravdu nastaly. Tato práce předpokládá určitou přípravu, která spočívá minimálně ve shromáždění základních informací o dítěti a o zásadních událostech v jeho životě.

Je však také možné nechat dítě, aby samo doplňovalo ‚na trasu‘ jednotlivé události ze svého života, které jsou pro ně podstatné, a mluvilo o nich. I to, které z podstatných událostí neuvede, je pro nás důležité.

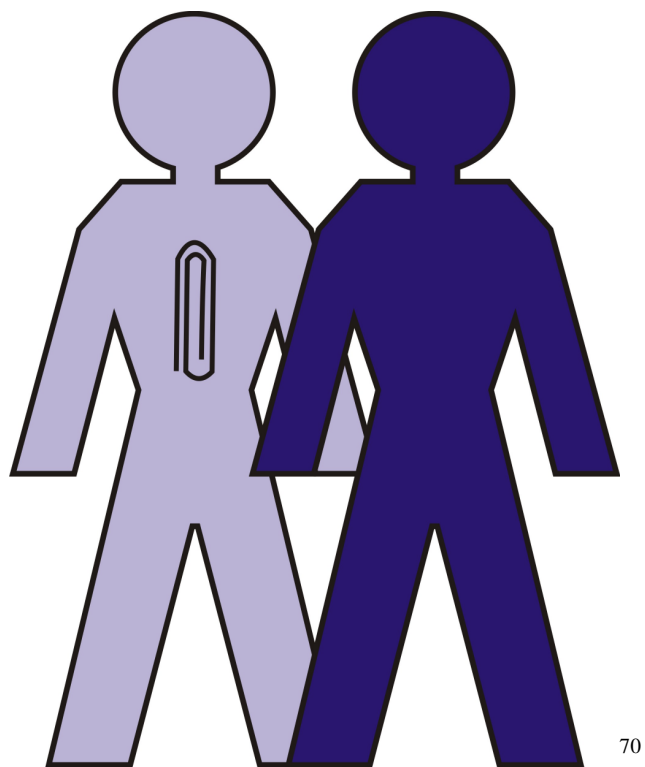
Hotovou mapu života dítěte můžeme vyvěsit u dítěte v pokoji a průběžně se k ní vracet a doplňovat ji – jak o události, která nastávají průběžně, tak i o některé důležité body z minulosti dítěte, k nimž se dostáváme s tím, jak naše práce s dítětem postupuje.

Ve Velké Británii je práce se životním příběhem – jejíž je zde uvedená mapa života dítěte pouze velmi zhutněnou a povrchní verzí – základní metodou práce se všemi ohroženými dětmi: ať už vyrůstají ve své biologické rodině, která je nějakým způsobem ohrožená, nebo u své širší rodiny či v pěstounské péči nebo v adoptivní rodině.

Práci se životním příběhem s dítětem realizuje buď někdo mu blízký z rodiny, například pěstoun, nebo sociální pracovník dítěte, který s ním má již navázaný vztah založený na důvěře. Práce se životním příběhem se považuje za způsob, kterým naplňujeme právo dítěte na informace o tom, kým je, a kterým mu dáváme možnost svému vlastnímu životu a událostem v něm porozumět.

32. Magnetické postavy lidí

70

Obrázek 66 Náhled šablon postav na výrobu magnetických lidí

Magnetické postavičky, ať již přímo koupené s vestavěným magnetem či vyrobené z kovu, nebo vlastnoručně vyrobené z papíru a se zalaminovanou papírovou svorkou, je možné používat mnoha způsoby.

Nejběžnější je toto použití: sedneme si společně s dítětem a necháme ho dokreslit postavičky tak, aby představovaly v jeho očích nejdůležitější osoby v jeho životě. Pak je dítě otočí obličejem dolů a vytahuje je pomocí magnetického rybářského prutu. O každé osobě, kterou vytáhne, pak dítě

---

⁷⁰ Převzato z webových stránek www.sheffkids.co.uk

povídá. Díky tomu jednak zjistíme, kdo jsou důležité osoby v životě dítěte, a také se dozvíme o jejich vzájemných vztazích.

Další častý způsob využití je, že dítě kreslí různé výrazy nebo emoce na obličej lidí, otočí je obličejem dolů a pak ‚rybaří‘ a vytahuje jednotlivé postavičky a mluví o tom, kdy a v jaké situaci se cítilo tak, jak vyjadřuje výraz zachycený na tváři postavičky. Dodatečným přínosem této aktivity je konverzace, kterou můžeme s dítětem vést, zatímco postavičky dokresluje, aby z nich udělalo důležité lidi svého života, nebo zatímco obličejům dokresluje různé výrazy. Často dítě prozradí více informací při kreslení, nebo když se plně nesoustředí na hovor, než pokud je vyzváno, aby odpovědělo na přímou otázku.

V. Jak se bedny Communi-crates používají v Sheffieldu

Sheffieldský tým nastavuje také další možnosti práce s dětmi a ve prospěch dětí. Na webových stránkách tohoto týmu www.sheffkids.co.uk najdeme po otevření dvě části – část pro děti a část pro dospělé. Viditelně je hned na úvodní stránce také odkaz na facebookové stránky týmu, přes které mohou děti a dospívající se členy týmu komunikovat – v dnešní době jistě velice užitečný komunikační kanál.

Tým pro zapojení dětí působí při místním úřadu v Sheffieldu a úzce spolupracuje se sociálními pracovníky různých městských částí, kterým poskytuje podporu v jejich přímé práci. Každý terénní tým má k dispozici alespoň jednu komunikační bednu a tým pro zapojení dětí pravidelně pořádá školení a pracovníkům poskytuje průběžnou podporu, aby byli v používání těchto nástrojů zruční a cítili se při něm jistě. Každý tým má rovněž vyčleněnou určitou částku na doplňování některých materiálů z komunikační bedny, které se spotřebovávají. V každém týmu je také jeden určený pracovník, který má na starosti evidenci materiálů doplňovaných do bedny a z bedny vydávaných.

Zpětná vazba od sociálních pracovníků v Sheffieldu je dlouhodobě velmi pozitivní a komunikační bedna Communi-crate se nyní považuje za důležitý nástroj pro usnadnění tvůrčí přímé práce s dětmi a dospívajícími. Některé výroky sociálních pracovníků v Sheffieldu o tom, jak používají komunikační bednu:

"Ve čtvrtek jsem u jednoho chlapce použila některé z knih, pracovních listů a her z bedny a pomohlo nám to k velmi dobré diskusi, která pro něj byla opravdu bolestivá. Bylo nesmírně důležité mít pro tuto obtížnou, ale důležitou přímou práci ty správné nástroje."

"Nástroje v komunikační bedně nabízejí skvělou příležitost k vymýšlení alternativních způsobů, které mohou sociální pracovníci využívat pro komunikaci s dětmi. Bedna je velmi praktická a při přímé práci s dospívajícími je vždy velmi užitečná."

Tým pro zapojení dětí upravuje a přidává nové zdroje podle toho, jakou má zpětnou vazbu a nové nápady ze strany sociálních pracovníků. Vzhledem k neustálým problémům s nedostatkem času, s nímž se sociální pracovníci trvale potýkají, zpřístupnil tým pro zapojení dětí mnoho zdrojů z bedny Communi-crate také na svých internetových stránkách www.sheffkids.co.uk. Jsou zde obsaženy zdroje včetně listů s aktivitami, šablon na magnetické figurky, mapy silnice, dílků skládačky, terče, graffiti stěny, karet s různými možnostmi a karet s nápisy, hry s pocity a stromu a listů. Díky tomu si mohou pracovníci dohledat příslušný nástroj, stáhnout si jej a vytisknout, než jdou na návštěvu za konkrétním dítětem.

Většinou sociální pracovníci postupují tak, že vyzkoušejí řadu nápadů z komunikační bedny a mají dva nebo tři osvědčené nástroje, které s sebou stále nosí a často je používají. Jedná se o techniky, které se jim osvědčily v různých situacích a které jsou vhodné pro jejich konkrétní přímou práci nebo situaci, například jako pomůcka na „prolomení ledu“ při prvním setkání s dítětem. Potom si vybírají další nástroje z bedny Communi-crate, které se nejlépe hodí pro záležitost, o nichž je s dítětem třeba mluvit.

Příklady z praxe sheffieldského týmu pro zapojení dětí

Tým pro zapojení dětí předkládá řadu možných vzorových scénářů a navrhuje určité způsoby, jakými je možné využít komunikační bednu, abychom dokázali zjistit přání a pocity dítěte nebo dospívajícího v konkrétním případě. Možnosti a kombinace pro využívání obsahu bedny jsou téměř nekonečné a uváděné návrhy jsou jen některými náměty pro využití komunikační bedny v dané situaci.

Kazuistika 1

Chystáte se navštívit Sally, pětiletou holčičku, která žije se svojí maminkou. Otec Sally nebyl od jejího narození v jejím životě nikdy přítomen a ani matka s ním není v kontaktu. Mamince Sally nebylo celý rok dobře a nedávno u ní byla

diagnostikována roztroušená skleróza. Nyní se setkáváte se Sally, abyste zjistili, jak se cítí, pokud jde o mamincino onemocnění. Chcete zjistit, kdo jsou další klíčové dospělé osoby v životě Sally, k nimž má blízký vztah.

Náměty

- Přečtěte si se Sally jednu z knížek o pocitech a o každém pocitu mluvíte, zejména ve vztahu k tomu, jak se nyní cítí Sally. Otázky týkající se jednoduchých pocitů, například "z čeho jsi šťastná / smutná / rozrušená / naštvaná?", by vám měly pomoci zjistit, jak se Sally aktuálně cítí.
- S pomocí šablony vytvořte plakát "Dobry den / špatny den". Povídejte si o věcech, které se odehrávají v dobrém dni: Koho by chtěla vidět? Kam by šla? Co by dělala? Tento postup opakujte také pro špatný den. Sally možná bude chtít něco nakreslit, nebo bude chtít lepit fotografie nebo obrázky, místo aby psala, případně vy můžete psát a kreslit za ni. Až dokončíte dobrý a špatný den, zamyslete se nad tím, co a kdo by Sally pomohlo, aby se její špatný den zlepšil.
- Z plastelíny modelujte důležité lidi v Sallyině životě. Využijte tuto příležitost a popovídejte si o nich trochu víc, zkuste zjistit, jaké s nimi má Sally vztahy. Položte figurku, která představuje Sally (tu můžete vyrobit, zatímco Sally vytváří nějaké jiné postavy, takže nezaměřujete veškerou svou pozornost na sledování Sally). Pak postavte postavičku Sally doprostřed kulatého terče a povídejte si s ní o tom, kam by postavila ostatní postavy podle toho, jak blízko k nim má nebo nemá. Tuto aktivitu můžete udělat podle toho, jaká je aktuální situace, a pak můžete poprosit Sally, aby postavy přemístila tak, jak by si přála je případně mít v budoucnu blíž. Další možností je vyrobit postavičky z plyšových drátků nebo kolíčků, případně prostě použít postavičky z Playmobilu.

Kazuistika 2

Jste na návštěvě u Billyho, dvanáctiletého chlapce. Billy prošel od svých šesti let několika pěstounskými rodinami. Se svými biologickými rodiči má nepravidelný kontakt a se svými sourozenci, kteří žijí v jiných pěstounských rodinách, má kontakt pravidelně. Při posledním přezkoumání jeho případu bylo dohodnuto, že s ním bude někdo pracovat na příběhu jeho života – Billyho ta myšlenka nadchla. Při dnešní návštěvě se s ním chystáte začít na životním příběhu pracovat. Jaké aktivity byste s ním mohl/a dělat?

Náměty

- Použijte auto s laminovanou mapou silnice a povídejte si s Billym o tom, že je to cesta nebo mapa jeho života, že je v ní všechno, co udělal, všechna místa, kde byl od té doby, co se narodil. Můžete začít tím, že z plastelíny nebo z papíru vytvoříte model porodnice, kde se Billy narodil; pak můžete vytvořit i modely jiných míst, kde žil, včetně všech pěstounských rodin, kterými prošel, a rozmístit je po mapě. Někdy je jednodušší začít s aktuálním umístěním a pak se vracet zpět v čase. Nechte Billymu na starost řízení auta – tím má nad věcmi kontrolu, může se rozhodnout zastavit na určitém místě, pokud chce o něčem z této části mluvit, nebo může jen projet, když se o konkrétním umístění nechce bavit.
- Použijte laminovaný strom a listy a povídejte si o důležitých lidech jeho života, včetně lidí, kteří v jeho životě již nejsou nebo se v něm vyskytují jen občas. Billy nebo vy můžete napsat jejich jména (nebo nalepit jejich fotografie, máte-li je) na listy a připevnit je na strom. Kořeny by mohly představovat biologickou rodinu a směrem nahoru byste mohli umístit další lidi; na vrcholku stromu by pak byli lidé, kteří jsou v jeho životě v současné době. Případně byste také mohli mluvit o lidech, které by ve svém životě chtěl dál mít, a ty umístit až na vrcholek stromu.
- Pomocí graffiti stěny nakreslete nebo pomocí výtvarných materiálů vytvořte obrázky důležitých lidí v Billyho životě. Pokud máte fotografie daných lidí,

můžete použít je. Přidejte pár vzpomínek a historek, které Billy případně použil při vašem povídání o daných lidech.

Kazuistika 3

Jste na návštěvě Jenny, osmileté dívky, a máte zjistit její názor předtím, než bude zahájeno úvodní řízení stran sociálně právní ochrany dítěte (v akutním ohrožení). Jednání v rámci sociálně právní ochrany dítěte bylo svoláno v důsledku obvinění, že Jenny byla možná zneužívána svým nevlastním otcem. Během své návštěvy se chcete dozvědět, co se u nich doma děje, a také co by si Jenny přála, aby na jednání zaznělo jejím jménem.

Náměty

- Použijte magnetické postavičky, abyste Jenny usnadnil/a povídání o důležitých lidech v jejím životě. Každou postavičku, o které se bude mluvit, dokreslete nebo dozdobte, čímž odvedete pozornost, aby se nesoustředila pouze na Jenny. Dokreslené postavičky otočte naruby a zamíchejte, abyste nevěděla, kdo je kdo. Rybářským prutem vytahujte jednotlivé postavy a kohokoli vytáhnete, o daném člověku si popovídejte. Sledujte pozorně Jenninu řeč těla, když mluví, a stejně tak naslouchejte pozorně tomu, co říká.
- Použijte list s aktivitou "Můj pustý ostrov" a zahrňte do ní postavy lidí, které Jenny uvedla v předchozím cvičení. Společně nakreslete nebo napište, s kým by si Jenny přála žít na kterém ostrově a proč? Kdo s ní bude žít na jejím ostrově? Koho by nechala žít na ostrově, kde by ho jen občas navštívila? Koho by umístila na ostrov, který nemá loď, a tedy nemůže připlout na Jennin ostrov? Koho by nechala žít na ostrově odříznutém žraloky, aby tak byl od ní navždy pryč? Tímto způsobem se můžete od dítěte dozvědět, jak se cítí, pokud jde o jednotlivé lidi v jeho životě.
- Pomocí kouzelné hůlky a listu s aktivitou týkající se přání dítěte si povídejte o tom, co by bylo, „kdybys měla tři přání a věděla, že se splní, co by sis

přála?“ V rámci odpovídajících profesionálních hranic sdílejte i své vlastní sny a přání, abyste případně pomohl/a Jenny se víc otevřít.

Kazuistika 4

Chystáte se navštívit Farhana, pětiletého chlapce, a Sabrinu, sedmiletou dívku, kvůli úvodnímu vyhodnocení. Jejich škola nahlásila, že v poslední době začaly mít obě děti špatnou docházku, a bylo také sděleno, že ráno přicházejí do školy s tím, že mají hlad. Máte informace o tom, že domov dětí je neuspořádaný a že matka si často vodí nové partnery, kteří s nimi žijí. Chcete zjistit, jak se Farhanovi a Sabrině doma žije a kteří dospělí se u nich doma trvaleji vyskytují.

Náměty

- Pomocí kartiček s možnostmi na výběr si povídejte o různých situacích souvisejících s rodinou a přáteli, s domovy, pokoji, jídlu, oblečením apod. – získáte tak představu o tom, jak se u nich doma žije.
- Použijte hračku-mobilní telefon a jako jím zavolejte lidem, kteří žijí u nich doma, nebo lidem, kteří jsou pro ně důležití. Komu by chtěli zavolat? Co by daným lidem chtěli říct nebo na co by se jich chtěli zeptat?
- Použijte list s aktivitou „Já v televizi“ a nechte děti, aby se střídaly a hrály si, že jsou v televizi. Nechte je, aby si samy hlídaly dálkový ovladač a mohly stisknout "play", když o něčem chtějí mluvit, "rychle vpřed", když se o něčem bavit nechtějí, případně když chtějí dát "stop" nebo "pauzu", aby se program zastavil nebo úplně vypnul, když už se o něčem nechtějí bavit nebo si chtějí odpočinout. Povzbuzujte je, aby ve stylu Big Brother přehrály, jak vypadá jejich den. Kdo by se v seriálu objevil? Co by se stalo? Co by si lidé vzájemně říkali? Nechte je vybírat si různé role nebo můžete použít loutky nebo příšerky strachu, které budou hrát různé postavy. Možná si také budou chtít některou z rolí zahrát.

Kazuistika 5

Chystáte se navštívit Maddie, desetiletou dívku, která je právě na krátkém respitním pobytu. Na pobyt chodí pravidelně už šest měsíců, ale její maminka vyjádřila obavu, že na respitním pobytu není spokojená. Maminka říká, že se často vrací domů hladová, přetažená a emočně rozladěná. Maddie nepoužívá verbální komunikaci, ale rozumí tomu, co jí kdo říká; komunikuje pomocí znaků Makaton a symbolů. Jak byste zjistil/a, jak se Maddie cítí a co se s ní děje, když je na respitním pobytu?

Náměty

- Povídejte si s Maddie o různých obecných aspektech jejího života. Začněte veselejšími a zábavnějšími otázkami, například týkajícími se rodiny, domova, školy, přátel, a postupně se propracujte až k různým aspektům jejího krátkodobého respitního pobytu. Nabídněte jí hodnotící štítky (semafor – červená ☹, zelená ☺, žlutá 😊), abyste jí pomohl/a pojmenovat vlastní pocity.
- Na magnetické rybičky zesponu připevněte některé symboly Makatonu nebo fotografie různých aspektů krátkodobých respitních pobytů, například pokoje, jídla, aktivity a lidí. Pomozte Maddie rybičky pomocí rybářského prutu po jedné lovit; pak Maddie rybičku obrátí a podívá se na fotku dole. Použijte jednoduché symboly, například zelený palec nahoru jako „dobré“ a červený palec dolů jako „špatné“. Požádejte Maddie, aby k rybě přiřadila příslušný symbol. Sledujte výraz jejího obličeje a řeč těla, když se dívá na jednotlivé fotografie, a sledujte, jak reaguje.
- Věnujte se s Maddie nějakou chvíli místům a časům, které při předchozí aktivitě označila jako „špatné“. Sledujte její reakce na to, co se děje, a na lidi kolem ní, abyste si vytvořil/a představu o tom, co se při respitních pobytech odehrává a jak se v tom Maddie cítí.

(Humberstone, 2013)

Využití Communi-crate v praxi

Komunikační bedna obsahuje hračky, nástroje a pomůcky, které umožňují navázání komunikace s dětmi a dospívajícími a jejich skutečné zapojení do hovoru či jiné komunikace o vlastním životě. Tyto nástroje a pomůcky jsou speciálně vymyšlené tak, aby co nejlépe splňovaly potřeby dětí různého věku a různých schopností, s nimiž jednotlivé služby pracují.

Každý nástroj v komunikační bedně Communi-crate má obrovskou škálu použití. Nejúčinnější však je, když se pracovník řídí tím, na co dobře reaguje dítě, a použije zdroje nebo aktivity, které dítě zvláště zaujaly a na něž je schopné se dobře napojit. Ačkoli nástroje z komunikační bedny dávají sociálnímu pracovníkovi určitou představu nebo nástroj, které může použít, když dítě navštíví, mohou dospělí využít také hračky, které dítě již má doma.

Ideální je, když sociální pracovník už má o dítěti nějaké informace nebo s ním už určitou dobu pracuje a ví, co dítě zajímá a baví. Je pak pro něj snadnější vybrat vhodné zdroje, u nichž si je jistější, že na ně dítě zareaguje.

Například by sociální pracovník mohl s sebou na návštěvu u dítěte vzít list s fotbalovým hřištěm a říct: "Myslel/a jsem, že by se ti to mohlo líbit, všiml/a jsem si, že fandíš Slávii - kam by ses postavil/a na hřišti v Edenu? Chtěl/a bys být v obraně nebo v útoku? Chceš být náhradník? Nebo bys radši, aby tě z hřiště odnesli na nosítkách?"

Když dítě nebo dospívající cítí, že se zajímáme o něj a o věci, které zajímají jeho, pak máme mnohem větší šanci, že se nám už při úvodní návštěvě podaří dobře navázat komunikaci.

Ze zkušeností pracovníků sheffieldského týmu pro zapojení dětí s vytvářením komunikačních beden Communi-crate a z jejich spolupráce se sociálními pracovníky, kteří zdroje z bedny používají ve své každodenní praxi, vyplývá, že možnosti při používání každého z nástrojů jsou nekonečné. S trochou tvořivosti je možné zdroje z bedny využít v jakékoli situaci a současně je neomezeně rozšiřovat. Vždy je však třeba najít rovnováhu mezi dovednostmi facilitátora a důvěrou v daný nástroj na jedné straně a věkem dítěte, úrovní jeho porozumění a zájmem o danou pomůcku na straně druhé.⁷¹

---

⁷¹ Další informace o komunikačních bednách Communi-crates na webových stránkách www.sheffkids.co.uk.

Závěr

Komunikační bedna Communi-crate nabízí celé řadě pracovníků či lidí blízkých dětem či dospívajícím, jejichž přání, názor či představu se snažíme zjistit, nepřeberné množství možností, jak se dopátrat k tomu, co se v dítěti opravdu odehrává. Nástroje může využívat speciální pedagog, sociální pracovník, kurátor, rodič, pěstoun, učitel, zdravotník – tedy každý, kdo přichází do přímého styku s daným dítětem a má zájem na jeho větším poznání.

Neustále musíme mít – v kterékoli z výše uvedených rolí – na paměti, že jen samo dítě je odborníkem na svůj vlastní život, ví, co všechno se v něm odehrává a jak se v něm cítí. Přistupujme proto k dětem s pokorou a neprojektujme do nich své vlastní zkušenosti či názor, který jsme si na dítě či dospívajícího udělali.

Nejlepší výsledky v práci s dětmi mají pracovníci, kteří trvale respektují a neustále si připomínají zásadu, že každý má co říci – a to i někdo, kdo se třeba neumí vyjadřovat verbálně nebo působí, jako kdyby nevnímal. Každý máme svůj vlastní způsob komunikace – jde jen o to zjistit, jaký způsob komunikace má právě to dítě, se kterým nyní máme pracovat.

Díky třídním seminářům, při nichž se školí pracovníci různých organizací na používání nástrojů z Communi-crate a také na trénování dalších pracovníků, které již dvakrát uspořádala organizace Lumos v Praze, se nástroje z bedny již reálně, ačkoli v omezeném místním rozsahu, používají v praxi, zejména v neziskových organizacích.

Na druhém školení v březnu 2014 bylo přítomno také několik sociálních pracovníků z městských úřadů (OSPOD), kteří na základě zde získaných informací, postupů a předaných zkušeností lektorek reflektovali svoje rozhodnutí využívat některé zdroje a přístupy bezprostředně ve své přímé práci s dětmi a rodinami. Současně byli účastníci semináři vyškoleni jako trenéři pro používání těchto nástrojů, zavázali se šířit je dále a na svých pracovištích zavést jejich využívání v praxi i mezi svými podřízenými a kolegy.

Pracovníci organizace Lumos v přímé práci působí zejména v ústavních zařízeních pro děti a pro osoby s postižením. Ve své práci využívají také nástroje z komunikační bedny.

Nově vyškolení trenéři jsou nejen z řad pracovníků OSPOD, ale také například z krajských úřadů, neziskových organizací doprovázejících pěstounské rodiny či neziskových organizací v přímé práci s dětmi, například formou nízkoprahových klubů pro mládež. Je tedy reálný předpoklad, že se tato ucelená propracovaná sbírka nástrojů pro ulehčení komunikace s dětmi a dospívajícími dostává počátkem roku 2014 intenzivně do praxe v mnoha různých regionech České republiky a v mnoha organizacích různého zaměření.

Zdroje:

BROWN KRASNY, Laurie a BROWN, Marc. *Když dinosaurům někdo umře*. Praha: Cesta domů, 2010. ISBN 978-80-904516-0-5

FAGERSTRÖM, Grethe a HANSSON, Gunilla. *Petr, Ida a miminko*. Praha: Albatros, 1992. ISBN 9788000002538

GRAVELLE, Karen, CASTRO, Nick a CASTRO, Chava. *Co se to tam dole děje? Na co se kluci bojí zeptat*. Praha: Fragment, 2004. ISBN 0-8027-7540-3

HUMBERSTONE, Clare. Introducing Communi-crates and how to use them in your direct work with children and young people. *Community Care Inform: The online resource for professionals working with children and families* [online]. 2013, 1. listopadu 2013 [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: <http://www.ccinform.co.uk/articles/2013/11/01/7970/introducing+communi-crates+and+how+to+use+them+in+your+direct+work+with+children+and+young.html>

Children Act 1989. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2013, 4. srpna 2013 [cit. 2013-12-28]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Children_Act_1989

JEŽKOVÁ, Alena. *Dračí polévka*. Praha: Albatros, 2011. ISBN 9788000027579.

Learning lessons from serious case reviews 2009-2010, Ofsted, říjen 2010, k dispozici online na adrese <http://www.ofsted.gov.uk/resources/learning-lessons-serious-case-reviews-2009-2010>

Learning lessons, taking action: Ofsted's evaluations of serious case reviews 1 April

2007 to 31 March 2008, *Ofsted*, prosinec 2008, k dispozici online na adrese <http://www.ofsted.gov.uk/resources/learning-lessons-taking-action-ofsteds-evaluations-of-serious-case-reviews-1-april-2007-31-march-2008>

Přímá práce s dětmi v sociálně-právní ochraně dětí se zaměřením na zapojování dětí, třídní praktický seminář; prosinec 2012, Praha, organizátor: Lumos, lektorky: Clare Humberstone a Clare Holdsworth.

Přímá práce s dětmi v sociálně-právní ochraně dětí se zaměřením na zapojování dětí, třídní praktický seminář; březen 2014, Praha, organizátor: Lumos, lektorky: Clare Humberstone a Clare Holdsworth. Vyškolení 20 trenérů pro používání *communicate* v praxi.

Serious Case Review: re. Daniel Pelka, Coventry Safeguarding Children Board, září 2013, k dispozici online na adrese <http://www.coventrylscb.org.uk/files/SCR/FINAL%20Overview%20Report%20%20DP%20130913%20Publication%20version.pdf>

ŠMAUS, Martin. *Děvčátko, rozdělej ohníček (Na cikňi na bari, čara tro vođori)*. Praha: Euromedia Group k.s. – Knižní klub, 2005. ISBN: 80-242-1483-0.

TAIKON, Katarina. *Katici, ty to zvládneš!* Praha: Ivo Železný, 1999. ISBN 9788023736083.

UNITED NATIONS. *Úmluva OSN o právech dítěte*. New York: Sídlo OSN, 1989.

Working Together (2013) a Working Together to Safeguard Children (2010); The Framework for the Assessment of Children in Need and their Families (2000); and statutory guidance on making arrangements to safeguard and promote the welfare of children under section 11 of the Children Act 2004 (2007).

Webové stránky <http://www.sheffkids.co.uk/>, kde jsou veškeré zde citované zdroje ve formě pracovních listů a šablon ke stažení a volnému použití a jsou také průběžně aktualizovány.

Seznam obrázků

Obrázek 1 Komunikační bedna v britském provedení – vnější pohled.....	12
Obrázek 2 Ukázka výtvarných potřeb z komunikační bedny a Pedro the Parrot.....	18
Obrázek 3 Samův profil pro chůvu – rok 2011.....	24
Obrázek 4 Samův profil při nástupu do školky.....	25
Obrázek 5 Samův profil při nástupu do školy – rok 2013.....	26
Obrázek 6 Ukázka rodinného jednostránkového profilu – Samova rodina.....	27
Obrázek 7 Ukázky šablon jednostránkových profilů.....	29
Obrázek 8 Semafor – štítky k rychlému hodnocení nálady.....	30
Obrázek 9 Kartičky s možnostmi na výběr.....	32
Obrázek 10 Ukázka komunikační tabulky.....	34
Obrázek 11 Ukázka hraček a her z bedny Communi-crate ze Sheffieldu.....	35
Obrázek 12 Pedro the Parrot – skřehotavý papoušek Pedro – vlevo před bednou.....	36
Obrázek 13 Ukázka kreslených worry monsters.....	36
Obrázek 14 Příšerky strachu – worry monsters – jako prstové maňásky.....	37
Obrázek 15 Mačkáci žížaly/housenky.....	37
Obrázek 16 Ruské panenky.....	38
Obrázek 17 Postavičky Playmobil.....	40
Obrázek 18 Ukázka analogových dětských telefonů.....	41
Obrázek 19 Ukázka dětského mobilního telefonu.....	41
Obrázek 20 Příklad kouzelné hůlky.....	42
Obrázek 21 Příklad magnetické rybářské sady.....	43
Obrázek 22 Příklad magnetických postaviček.....	44
Obrázek 23 Ukázka magnetické psací tabulky.....	45
Obrázek 24 Ukázka stresového míčku.....	46
Obrázek 25 Prázdné dílky puzzle – náhled.....	47

Obrázek 26 Náhled hry s pocity.....	48
Obrázek 27 Ukázka silnice – mapy života dítěte	53
Obrázek 28 Náhled šablony vystřihovacích postav	54
Obrázek 29 Ukázka výtvarných a rukodělných materiálů z bedny.....	55
Obrázek 30 Náhled české verze návodu k výrobě legračních obličejů z papírových táček a aktivit s nimi	57
Obrázek 31 Náhled na publikace z anglickojazyčné komunikační bedny	59
Obrázek 32 Náhled na pracovní listy s aktivitami	62
Obrázek 33 Prázdné dílky puzzle - náhled.....	64
Obrázek 34 Ukázka kulatého terče	66
Obrázek 35 Pohled na zalaminovanou verzi stěny na grafitti.....	67
Obrázek 36 Detail laminované zdi na grafitti	68
Obrázek 37 Náhled pracovního listu se stromem	70
Obrázek 38 Šablony listů k pracovnímu listu se stromem.....	71
Obrázek 39 Plakát Můj dobrý den/špatný den	72
Obrázek 40 Pracovní list Vyprávění lidem o sobě.....	74
Obrázek 41 Pracovní list Líbí se mi a Musím se smát, když	76
Obrázek 42 Pracovní list Nemám rád/a, když a Chtělo se mi plakat, když	77
Obrázek 43 Pracovní list Jak udělat dokonalý den	79
Obrázek 44 Pracovní list Návštěva za mnou v nemocnici	80
Obrázek 45 Pracovní list Jsem velmi dobrý/á v a Cítím se hloupě, když	81
Obrázek 46 Pracovní list s mým přáním a oblíbeným jídlem.....	83
Obrázek 47 Obrázek mého nejhezčího dne.....	84
Obrázek 48 Pracovní list Můj báječný sen.....	85
Obrázek 49 Pracovní list Legrační příhoda a mé přání do budoucna	86
Obrázek 50 Pracovní list S čím potřebuji pomoci a čeho se bojím	88
Obrázek 51 Pracovní list Co rád/a dělám, když mám volno, a na co si rád/a hraji.....	89
Obrázek 52 Pracovní list Jak se dnes cítíš	90

Obrázek 53 Pracovní list pro rychlé reflektování pocitů a situací	92
Obrázek 54 Pracovní list o přátelství	93
Obrázek 55 Pracovní list Na mém pustém ostrově	95
Obrázek 56 Pracovní list pro dospívající Mapa vzteku	98
Obrázek 57 Náhled pracovního listu k aktivitě Pěstuji si svůj pocit štěstí	100
Obrázek 58 Pracovní list Tajný počítač	101
Obrázek 59 Pracovní list s tajnou skříňkou dítěte/dospívajícího	103
Obrázek 60 Pracovní list s barometrem rizkového chování.....	104
Obrázek 61 Pracovní list o tom, co by dítě změnilo, kdyby umělo čarovat.....	105
Obrázek 62 Pracovní list se zásadními otázkami kolem umístění dítěte do péče	107
Obrázek 63 Pracovní list o pocitech dospívajícího v nových situacích a na neznámých místech	108
Obrázek 64 Náhled pracovního listu Já v televizi.....	109
Obrázek 65 Náhled pracovního listu se silnicí jako paralelou životní cesty dítěte.....	111
Obrázek 66 Náhled šablon postav na výrobu magnetických lidí.....	113